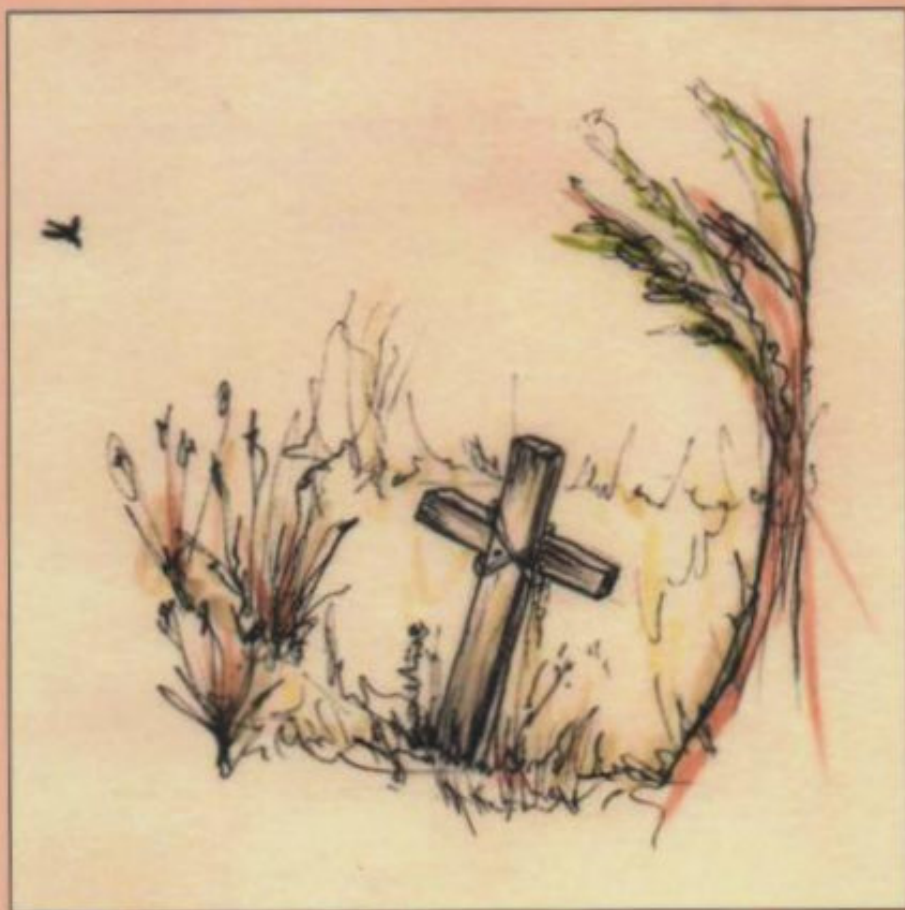

Nógrádi Kovács György

A hullarabló

Bűnügyi történet

Nógrádi Kovács György

A hullarabló

Bűnügyi történet

Fedélkép: Borik Anna rajza

**Kiadta,
a Robinson Könyvműhely.
Szécsény**

ISBN 978-615-80375-2-5

Nyomda: Polár Stúdió Kft., Salgótarján

Előszó.

Ez a különleges, borzalmas, undorítón előkészített bűncselekmény megtörtént. Gyermekkoromban sokat beszéltek róla.

Nem a szülőfalumban, a közelünkben, a mai Szlovákiában.

Azóta foglalkoztatott az eset. Most utánajártam. Több öreggel elbeszélgettem. Ahány, annyiféleképpen emlékezett. Azért a sokféle, színes fonalacskákból csak azokat a részeket szedtem marokba, amelyeket valamennyien beleszóttek elbeszéléseikbe. Mindezeket emlékezetem maradék csipkéinek foszlányaival kihímeztem. Rojtként a képzelet színes asztalterítőjére, sok érdekes történetet kötöttem.

Nem hagyományos krimit írtam, egy bűnügyi történetet dolgoztam fel. Kisregényemben egy társadalmi, szörnyű - már-már hihetetlennek tűnő - tragédia „betetézéséről” esik szó.

A szerző

1.

Nyár vége volt.

Az égen vadlibacsapat húzott dél felé. Az utcán hangosan kurjongató lakodalmos menet kígyózott, az éjjeli kiadós eső miatt keletkezett tócsák körül.

Juhász Antalné és öregedő férje, mindaddig nézte, köszöngettek nekik, tettek egymás közt jóízű megjegyzéseket, amíg jócskán odébb nem haladtak.

A kapuból a hátsó kertbe ballagtak.

Az asszony lecsónak való paprikát szedett. A férje ráérősen a léckerítésre könyökölt. A távoli síneket nézte, amelyen a nagy távolság miatt, játék vonatnak tűnő szerelvény húzott ki az állomásról. Az állatorvost, meg a tejvizsgálót várta. Ilyesmi is ritkán fordult elő mostanában, hogy bőven ráérjen nézelődni.

Az asszony egyre fokozódó idegességgel s undorral szedegette le, dobálta a kötényébe az apró és összesült paprikákat. Nem is állhatta meg szó nélkül.

- Teljesen megöregedtek. Aprók és úgy kopognak, mint a kövek - zsémbelt előbb önmagával, végül a közelében nézelődő férjére morduult - Minek nem trágyáztad meg a földet?

- Kapott - válaszolt a férje mindent elértőn.

- Mint Kolompár Pista lova abrakot! Az ő lova sem volt soványabb, mint ez a föld. Mikor trágyáztad?

- Ősszel.

- Akkor miért ennyire kicsik s öregek ezek a paprikák - morgott tovább az asszony, mialatt felegyenesedett. - A föld fekete, eső bőven hullott rá a nyáron...

- Unja a helyét.

Az asszony tovább dohogott. A férje azonban nem törődött vele többé. Az egyre távolodó vonatot leste. A füstjét, amelyet apró csövének kormos végű filcével maga fölé rajzolt. Eközben olyan különleges gondolatok jutottak eszébe, amelyen ő maga is elcsodálkozott:

Honnan jön és hová megy, bizony ő nem tudja. Igaz még vonaton sem ült, holott már a hatvanadik évét is átlépte. Meg: kik utazhatnak a vonaton, mert ezekben a pirinyónyinak látszó kocsikácskákban igazi emberek ülnek. A faluban nem volt állomás, a közeli szomszéd községben sem, csak a harmadikban. Ezért vonatot csak akkor látott, ha ősszel káposztát hordott lovas kocsiján, s rakott vagonokba azon a távoli állomáson. Állítólag ennek a vasútnak nincs is vége, köröskörül behálózza az egész földet. Ezt is káposztaarakodás közben hallotta az állomáson.

Akaratlan elhötttyintette magát. Titokban a feleségére sandított, hogy nem hallotta-e meg, aki esetleg bolondnak vélné miatta. Mert ugye magában, csak a bolond ember szokott nevetni. Meg akkora marhaságot, hogy a föld gömbölyű! De hiszen akkor ez a vonat is lezuhanna a fenébe...

Világmindenség, gravitáció, űr... Juhász Antal nem ismert ilyen fogalmakat. Úgy élt, mint kút mélyén a béka. Szerinte, ha a föld tényleg gömbölyű lenne kiloccsannának a tengerek, és megállhatnának-e az emberek a talpukon? Leszóródnának, mint a babszemek a rostáról! Régen nem beszéltek ennyi zagyvaságot. Vonat sem volt, mégis megéltek.

Vajon mit szólnának a régi öregek, ha felélednének, és meglátnák?

Gyerekkorában bicikli sem volt a faluban. Süldő legényként látta meg az elsőt. Kilométereket futottak utána az úton. Jelenleg harmincnál is több van a faluban. Az autó mindennapos a Fő utcán...

Kertjük mellett földút vezetett. Egyik vége a határban ért véget, másik a közeli Fő utcába torkollott.

Ezen a földúton egy férfi közeledett a falu felé.

- Nézd csak..., nem ismerős alak? - szólt elgondolkozón a feleségére, fejével az idegen felé bökve.

Pedig az nem idegen ember volt, hanem falusi. Az első világháborúban tűnt el. Halottnak nyilvánították. Szabályszerűn harangoztak neki, gyászmisét mutattak be a lelki üdvéért a hegyen lévő kis templomban, nevét felvésték az első világháborúban elesett hősök márványtáblájára.

Íme, most teljesen váratlanul megjelent.

Ruhája erősen elnyútt. Fején idegen katonasapka lifegett. Hátán félig tömött zsák lapult. Cukorspárgával kötötte fel. A felismerhetetlenségig megváltozott. Nehézkesen, kissé cammogósan járt. Nem csoda, hogy a két öreg nem ismerte fel!

Török Istvánt, több mint húsz éve 1914-ben hívták be katonának. Rövid kiképzés után kidobták a frontra, ahol két évet húzott le. Utána hadifogságba került. Megszökött, és rövid kóborlás után csatlakozott az Oroszország-szerte hírhedt „Medve Apó” fehér csapatához, akik rablással és kegyetlenkedéseikkel riogatták az ottani, főleg a Kaukázus-környéket, nem is kis területet. 1920-ban elfogták. Azóta különböző szovjet börtönökben és internálótáborokban raboskodott, illetve robotolt.

Most hazatoloncolták.

Felesége közben férjhez ment. Az a Habara Jenő vette el, aki nemcsak testi-lelki jó barátja, hanem katona és harcostársa volt a fronton.

Török István egyik ütközetben súlyosan megsebesült, és...

- A saját szememmel láttam a holttestét. Én fogtam le a szemét. El is temetem, ha nem szorongatnak a muszkák, és nem kell mentenem az irhámam. Bekötözni? Minek, amikor már úgy is halott volt. Nem vert a szíve, nem lélegzett... Száraz levelet raktam az orra elé, meg sem rezsent! - ilyeneket és sok mást hangoztatott itthon Habara Jenő.

Török István feleségét nemcsak lányként, menyecskeként is a legszebb asszonyok közé sorolták a faluban. Habara Jenő régen szemet vetett rá. Nem csoda hát, hogy kihasználta az adandó alkalmat. Javára legyen mondva: nem rontott ajtóstól a házba. Kezdetben, inkább csak vigasztalgatta, segített a földjét megdolgoznia, ellátta az állatait, később könnyű munkát adott neki a háza körül, amiért jól megfizette. Magához szelídítette a gyereket, aki azután született, miután Török István bevonult katonának, végül, egyik szép napon, szabályosan megkérte a kezét, amelyet az asszony - rövid huzakodás után - „odaadott” a gazdag fiatalembernek, a férje egyik legjobb barátjának...

Török Istvánt a kisbíró állította meg a poros földúton, éppen Juhász Antalék kertjénél.

- Maga Török István?

- Én. Te? - tegezte le a körülbelül egyívású vékony dongájú emberkét. A kisbíró nem idevalósi volt. Vőnek jött a faluba, mialatt ő katonáskodott, ezért nem ismerték egymást.

- Kisbíró vagyok. A főjegyző úr küldött maga elé. Hívatja.

- Tudta, hogy jövök? - ámuldozott Török István a kisbíróra.

- Megsürgönyözték neki.

- Azonnal menjek, vagy később is ráér?

- Azonnal. - Megfordult, és hivataloskodón, kimért léptekkel előreindult, mintegy jelezve vele, hogy kövesse!

Török István csendes léptekkel ballagott mögötte. Nem messzire esett a községháza, mégis sok emberrel összetalálkoztak. A kisbíró híresztelte el váratlan megjelenését, mialatt elébe ment. Sokan elámulva nézték, még többen meg is szólították:

- Te vagy az Pista?

- Hála Istennek mégsem haltál meg.

- Neved a hősök tábláján szerepel... Gyászmisét mondtak érted, és harangoztak is. Íme - hitetlenkedően csapta össze a kezét - te élsz!

- Akinek halálhírét terjesztik sokáig él, Pista!

- Húsz év után, még ilyet!

- A feleséged újból férjhez ment. A házadat lebontották, mi lesz veled?

- Ha nem látlak, nem hinném el.

- Hol voltál eddig, miért nem adtál életjelt magadról?

A kezét rázták, a hátát veregették, mindezt őszinte elképedéssel, egyáltalán nem színészkedtek. Bombaként robbant a hír, hogy él s a faluba érkezett. Váratlanul érte őket, mint a villámcsapás. A saját szemüknek sem hittek.

Török István nagyon röviden válaszolgatott. Közben, hogy tovább juthasson valósággal ki kellett törnie az őt körülvevő embergyűrűből:

- A főjegyző út hívat, majd máskor! - rázta le őket. - Vizontlátásra. Szervusztok... - kit így, kit úgy.

A főjegyző egy csendőr jelenlétében fogadta. Kezet fogott vele, helytel kínálta, ő azonban nem ült le.

- Török István született ekkor és ekkor. Nős. Eddig hadifogságban volt... - hadarta egy szuszra, valamilyen iratba mélyedve, amíg a most érkezett férfi meg nem akasztotta.

- Nem hadifogságban voltam, ültém.

- Ült? És miért ült? - kérdezte az hivataloskodó, szenvtelen hangon.

- Mivel a vörösök ellen harcoltam - válaszolta. Nem akart hazudni, de magyarázkodni sem volt kedve. Bonyolult eset, és így jobban is hangzott, mintha bevallja az igazat, hogy egy közönséges rablóbanda tagja volt.

- Azokat mind kivégezték a vörösök.

- Százból egynek megkegyelmeztek. Én ezek közé a ritka emberek közé tartozom. Kényszermunkára ítélték.

- Értem - bólintott rá a főjegyző, majd rövidnyi fejtörés után hivataloskodón felemelte a fejét - azért hívtattuk...

Addig habozott, amíg a csendőr őrmester át nem vette tőle a szót.

- Vád merült fel maga ellen. - Rövid szünetet tartott. Jól megszurkálta a szemével a férfi arcát, s erősen hangsúlyozott szavakkal folytatta: - Azt vallotta a magyar hatóságoknak a határon, hogy megöli Habara Jenőt.

- Amiért halálhíret terjesztette és elcsábította a feleségét - vette vissza a csendőrtől a szót a főjegyző.

Török István rövid gondolkozás után válaszolt:

- A határon hallottam meg először az igazat. Mi tagadás, nagyon váratlanul ért. Majd letaglózott. Azóta viszont sokat gondolkoztam.

- Semmit sem hallott kint, az eltelt húsz esztendő alatt a családjáról?

- Semmit.

- Oroszországban hol dolgozott?

- A kozák Tbiliszi mellett kezdetben egy kő-, később szénbányában.

A főjegyző felemelte a papírját, de tüstént vissza is ejtette az asztalára.

- Csak annyi áll benne, hogy hazatoloncolták.

- Kommunista? - kérdezte nyomban ezután a főjegyző nagy ámulárára a csendőr, aki azonnal rájött: kérdése ebben a szituációban több mint nevetséges, ezért kapkodón, hozzátette: - Úgy értem, nem kísérelték meg átnevelni?

- Voltam, sokáig ott fogtak az átnevelőtáborban. Magyarok vezeték. - Daccal keveredett kesernyésséggel vonogatta a szája szélét. - Nevelgettek, nevelgettek, de ha sikerül átnevelniük nem toloncolnak haza, ott fognak. Ha mégis haza akartam volna jönni átnevelésem után, netán kémkedni, elbocsátó levelet adnak. De én megszöktem, onnét is megszöktem.

Maga elé nézett, egy ideig hallgatott, majd hirtelen az őrmesterre emelte semmitmondó tekintetét.

- Ellenük harcoltam...

Még beszélt volna, ha a főjegyző le nem torkolja.

- Egészen jól beszél magyarul. Semmit sem felejtett el a nyelvünk-ből?

- Az anyanyelvünk-ből - tette hozzá a csendőr.

- Kint, az átnevelő táboron kívül csak oroszul beszéltünk. Hazánk-fia senki, viszont gondolkozni csak magyarul gondolkoztam ott is. Én pedig sokat, nagyon sokat gondolkoztam. Olykor keresem a helyes szavakat, dadogok, de feltalálom magam nyelv dolgában is.

- Szóval nem akarja megölni Habara Jenőt, a falu köztiszteletben álló előljárósági tagját? - kérdezte a csendőr olyan hangon, mint aki-nek sietős dolga van, ezért mielőbb véget akar vetni ennek a beszél-getésnek.

- Törvényeink értelmében mindig a legutolsó házasság érvényes - tette hozzá a főjegyző. - De, ha akarja megtámadhatja. Nyújtson be semmisségi kérelmet hozzánk! Ehhez azonban a volt feleségének is bele kell egyeznie...

- Eszem ágában sincs megölni Habarát - vágott közbe. - Ami pedig a feleségemet illeti... Irén azelőtt az enyém volt, most az övé. Habara mindent elért, amit akart. Őt is megszerezte. Sem házam, sem földem, sem munkám, semmim sincs - tette hozzá lehangolódottan, ám volt ebben a furcsa lehangolódásban némi beletörődés is.

- Hallom, Habara nagyon gazdag, sokkal gazdagabb, több a földje, mint régen volt...

- A főszolgabíró úr kérésére szereztem magának munkát és szállást - vágott közbe segítőkészen a főjegyző. - A Dicsőffy-tanyán kap állást és szállást. Ha elfogadja, keresse fel Pataky intéző urat a tanyán.

Török István rábólintott, a főjegyző folytatta:

- Siessen, mert eléggé messze van!

- Azt hiszem, ismerem még a járást. Hamarosan odaérek - legyintette le az.

- Este nem találja ott Pataky intéző urat, világosban kell kiérnie!

- Elmehetek?

A főjegyző a kezét nyújtotta.

- Visszontlátásra! Ha netán szüksége lenne valamire, engem itt megtalál. A falusiakkal pedig mindarról, amit kint látott, hallott, forradalom, kolhoz... ne beszéljen! Lehetőleg kerülje egy ideig a falusiakat! A volt feleségét se háborgassa, mert történt, ami történt, megtörtént. Visszacsinálni... azt, azt már igen nehéz, majdnem lehetetlen.

Kint kisebb tömeg várta Török Istvánt. Mindenki a saját szemével akarta látni, szót váltani, kérdezősködni a halottnak hitt, gondolataikban eltemetett és elsíratott, most reményeikben újra éledező szeretteik felől, mert ha Török István, a régen halottnak vélt személy él és megint itthon van, miért ne reménykednének ők is? Meglesni, hogy ott lesz-e a felesége, aki közben férjhez ment, varjúkárogást hallani arról, hogy mi lesz velük ezután. Visszamegy-e hozzá, három gyereke ellenére Irén, vagy marad továbbra is Habara Jenővel a gyerekek apjával...?

Török István hallgatva a főjegyzőre, egyébként sem akart ezekben a számára olyan nehéz órákban találkozni többé senkivel, a főjegyző kertjén át hagyta el az udvart, ahonnét a falu alatt, messzire elkerülve mindenkit sietett ki a Dicsőffy-tanyára. Menet közben értette meg igazán, mert egész úton ezen törte a fejét, hogy miért hívták, és miért volt ott a két csendőr. Egyik bent a másik kint, akit csak kifelé jövet vett észre. Ezt a helyet, a Dicsőffy-tanyát is, jó messzire a falutól, előre kitervelték a számára. Nézése elkomorult, melle különös, go-

romba indulatokkal telt meg. Elkeseredéssel és daccal, de vegyült e kettő közé némi elszánás is...

Az intézőt az utolsó pillanatban kapta el. Úgy látszott éppen indult valahová.

- Ugye, maga az a bizonyos Török István - kiáltott rá a kocsijáról, ő maga hajtotta a lovát, egylovas bricska volt -, akit a főjegyző úr ajánlott nekem.

- Én vagyok - válaszolta illedelmesen, rántva egyet a zsákján.

- Déltől várom. Pataky Intéző vagyok. Jöjjön közelebb!

- Jó napot kívánok, intéző úr - köszöntötte, amikor a kocsijához ért. Sapkáját levette, a kezében szorongatta.

- Adjon Isten! - Feljebb lökte ostora nyelével a kalapját, és máris eligazította: - Disznópásztor lesz...

- Kanász? - fanyalodott el akaratlanul Török István arca és hangja egyszerre.

- Maga mondta ki, nem én!

Felnézett a magasba, mert minek nézzen kútba az, akinek szemei már csak hegynek felfelé látnak. Jó ideig kémlelte az eget, mintha azon törné a fejét, hogy lesz-e eső vagy sem, azután újra leereszkedett a tekintete a földre.

- Egyelőre, utána feljebb avanszálhat, mert ebben a hatalmas gazdaságban óriási lehetőségek rejlenek. Embere válogatja. A maga féle emberkéék szívósak... Na, majd elvállik néhány hónap múlva.

Hogy mindezzel mire célzott, Török István nem tudta megfejtetni, nem is sokat béklyózott ezen, meg az intéző is tovább beszélt:

- Nem holmi falusi kondás lesz, hanem urasági kanász. Mindjárt jobban hangzik, nem? Mert a cím, kedves barátom sokszor hangzás, csak a hangzás kérdése és a divaté.

- A tény mindig meztelen igazság marad, intéző úr, még ha a legdivatosabb ruhába is öltöztetik.

- Mondja meg őszintén mit várt?

- Díszkapura nem számítottam - beletörődötten rántotta fel a vállát - mindenestre jobb, mint a bányá. Itthon vagyok... Lakás, mert ugye valahol aludnom is kell.

- A karámban ősztől-tavaszig ott nyugodtan meghúzódhat, nyáron meg úgyis az erdőt járják.

Még beszélt, amikor Török István, kissé illetlenül közbevágott:

- Kunyhót építek magamnak, ha megengedi.

- Tőlem! Beteg János lesz a gazdája. Negyedik ház, balra az első ajtó.

A változatosság kedvéért most a kezével emelte meg a kalapját. Zöld színű volt, vastag sujtásokkal, oldalán fogolykakas tollak díszeltek.

- Dolgom van, sietek. Holnap beszélgetünk. Nagyon kíváncsi vagyok, mi újság kint, hogyan boldogulnak a vörösök cáratyuskájuk nélkül. Én is lehúztam náluk egy fél évet hadifogságban. Egyik ukrainai falucskában dolgoztam. - Mintha most, ezalatt jutott volna eszébe, másabb hangon tette hozzá: - A bérét is Beteg János állapítja meg, ha netán kevesellné, szóljon! Isten áldja!

Hanglejtése kifejezetten nyeglének tűnt, ezért Török István, bár akart még kérdezni valamit, egyetlen mukkot sem ejtett ki többet, csak:

- A viszontlátásra, intező úr! - köszönt el.

Fanyar mosollyal lesett a könnyű bricska után, majd a mellette álló óriási eperfának támaszkodott és a környéket böngészte.

A közeli aránylag egyforma s egybeépített cselédházak felett összefüggő füstcsík terjengett, amíg darabokra nem szaggatta a hirtelen feltámadó szél.

2.

Ha nem is teljesen szokatlan, különös dolgok történtek a faluban ezen a szép nyárvégi estén.

A kutyák összevissza rohagáltak, és megállás nélkül vonyítottak. A macskák ijedten menekültek előlük, fel a kerítések és a házak tetejére. A hold, amelyet most egyébként is nagy és fényes udvar övezett, mint éles szemű pásztor, további égi mezőkre terelte a csillagnyáját s úgy elrejtette őket, hogy egyetlenegy sem látszott ki az égi, fényes takaró alól. Igaz, nem is kereste azokat senki.

A házak és udvarok fölött, ideges kuvik szárnyak szeldesték cikcakkban a félhomályt. Egyik kémény tetején bagoly huhogott, fölötük az égen elkésett vadlibák ijesztőn éles gágogása riasztgatta a maradék csendet. A fák megnyúlt árnya kísérteties mozgásba kezdett. A falu közepén lévő dombon templom állt, körülötte a temető kapott helyet. Máskor ilyentájt nem igen látszottak a sírkövek, most néhány kis korhadó fakereszt is előbukkant a hátborzongatón sejtelmes félhomályból.

Orrfacsarón kesernyés illat terjengett. A közeli mocsarasból hozta ide a szél...

Török István, már több mint négy hete élt a faluhoz tartozó tanyán, és az emberek legnagyobb ámulatára, eddig feléje se nézett régi falujának. Nemcsak a falut, az embereket is kerülte, remeteként élt az erdőben, a rábízott disznói körében. Ha valakivel mégis összebotlott, kíváncsiskodó is akadt bőven, hogy fogolytáborokban eltűnt rokonaik után érdeklődjenek, néhány rövid mondattal fizette ki őket. Ha mégis tovább kérdezősködtek, egyszerűen faképnél hagyta az illetőket. Csak Jólesz Istvánt tűrte meg maga mellett a faluból.

Ez a Jólesz István, Habara Jenővel együtt, régi fiatalkori barátja és fronttársa volt. Vele gyakran és bensőségesen elbeszélgetett. Ő segített neki felépíteni a földkunyhóját is, amelyben meghúzta magát, és ő vásárolta meg a falu egyetlen boltocskájában azokat a dolgokat, amelyekre feltétlenül szüksége volt élete fenntartásához. Szamadójá-

nál, Beteg Jánosnál ebédelt, de a reggelijéről és vacsorájáról saját maga gondoskodott...

Ezen az estén mégis belopózott a faluba. A kertek alatt osont be, itt-ott szorosan a kerítésekhez lapulva közeledett Habara Jenő portája felé.

Antali Jenő részegen tántorgott az utcán. A túloldalon Südi Bálintné, mint behúzott nyakú bagoly, nagykendős alakja közeledett. Antali Jenő, teljesen váratlanul, apró köveket szedett fel az útszéléről, és dobálni kezdte az öregasszonyt. Török István a legközelebbi eperfa mögé húzódott, egyébként rengeteg eperfa állt az útszélén, leveleit a selyemhernyók etetésére használták, amely kereset-kiegészítőként, némelyeknél a megélhetés egyetlen lehetőségeként évektől dívott ebben a kis faluban. Fejcsóválva leste e váratlan eseményt: - Mi a fenének dobál ez? Ráadásul egy ilyen öregasszonyt! - motyogta az orra alatt, mígnem mindenre fényderült emlékezetének limlomos tárházában.

Antali Jenő valamikor Südi Bálintné lányának udvarolt. Nagy szerelem szövődött a két fiatal között. Südiné azonban hallani sem akart a házasságról. Antali Jenő szegény, a lány sem volt gazdag, csak szép. Nem csoda, hogy megakadt rajta a szomszéd faluban élő, özvegy és igen gazdag hentesmester szeme, aki nemcsak sok földdel és teljesen berendezett házzal, hanem jól menő hentesüzlettel is rendelkezett. Nem is nyugodott Südiné, amíg össze nem boronálta őket, pontosabban hozzá nem kényszerítette a lányát, mivel Aranka hallani sem akart arról a hentesről. Olyan esküvő volt az, jól emlékezett rá, ahol a menyasszony úgy viselkedett, mintha temetésen lenne. Sokkal többet sírt, mint táncolt...

Török István nem törődött volna velük, ha nem tart Südinétől, aki máris nagyon emelgette a fejét, hogy segítségért káráljon. Ha pedig elkiáltja magát, kitódul az egész utca és neki vége: Antali Jenő mögé lépett, átnyalábolta, felemelte és a legközelebbi kapu felé rohant vele. Török István roppant erős férfi volt, ezért mindezt, nemcsak váratlanul, rendkívül könnyedén és gyorsan vitte véghez.

Südi Bálintné ekkor ijedt meg igazán, ugyanis ő csak annyit látott, hogy egy árnyékszerű alak, előlép a fa mögül, felkapja Antalt, a kapuhoz rohan vele, bedugja és rázárja az ajtót. Felcsigázódott képzeletében a váratlanul előtoppant alak szeme helyén két óriási tűzgolyó villogott, fején szarvak ágaskodtak... A melléhez kapott s hápogni kezdett, végül úgy, amint még gyerekkorában tanulta a nagyanyjától, az ég felé hegyezte összekulcsolt kezét, és fennhangon suttozni kezdte:

- Ha Istentől vagy, jöjj hozzám, ha ördögtől, távozz tőlem sátán!

Török István felnevetett, majd félve, hogy az öregasszony felismeri, gyorsan tovább sietett.

Csak a következő utcában állt meg, és osont tovább ugyanúgy, amint eddig tette. Ezalatt olyan gondolatok jutottak eszébe, amelyek az utóbbi napokban gyakorta felzaklatták.

Borúzs Irén - így hívták a feleségét -, legszebb lány volt akkoriban a faluban. Több gazdag kérője akadt. A szülei is elleneztek tőle, gazdag férjet szántak neki. Irén azonban végig kitartott mellette. Szinte semmijük sem volt, amikor csendesen összeházasodtak, ők mégis olyan boldogan turbékoltak, mint a gerlék.

Olyképpen futkostak végig testén az emlékezés pókszövevény száilai, mint villanykábel ezernyi ágában az áram.

Még mindig szerette Irént, mégsem keresi fel most, ha nem kíváncsi a gyermekére. Fia, Petike házasságuk negyedik évében született, közvetlenül azután, hogy bevonult katonának. Addig nem akartak gyereket, amíg össze nem vernek maguknak egy kis házat, és nem szerez néhány hold földet. Erős férfi volt, és szorgalmas, ezért szívesen hívták napszámba, még válogathatott is. Mivel a legnehezebb munkát fizették meg a legjobban, ő csak ilyen feladatokat vállalt el, ráadásul nyaranként vasárnaponként is dolgozott, ami annak idején szentségtörésnek számított a faluban. Közben örökölt is néhány száz pengőt, amelyből azonnal anyagot vásárolt az épülő házához. Ezt a házat végül is nagyobbbész, Jólesz István és éppen Habara Jenő segítségével húzta fel. Szerencséje - amely egy ízben olyan jólesőn rámosolygott -, továbbra is kegyeibe fogadta. Telke végében eladásra

került egy darabka föld. Régebben áhítozott rá, ezért gyorsan megvette...

Néma merengéséből vidám hangok riasztották fel. A szemben lévő udvarból hallatszott ki, ahol kukoricát fosztottak. Éppen akkor szolgálták fel a főtt mákos kukoricát. A halomnyi tengerit legalább húszan ülték körül, leginkább fiatalok, nem csoda hát, hogy nagyra nőtt a lába a jókedvnek.

Ugratták egymást, vidám történeteket meséltek és danolásztak.

Valamikor - szövődtek tovább Török István agyának motolláján az emlékezet selyemszájai, miközben a mákos kukorica láttán, amelyről inkább csak gondolta, hogy az, mint látta, különös ízek gyűltek össze a szájában - rengeteg kukoricafosztáson vett részt. Egyszer fogadásból négy zsák kukoricát vitt fel a padlásra, csak azért nem többet, mivel a zsákok nem fértek fel a vállára, és félt is, hogy letörik alatt a létra. Három napszámot kapott érte... Gyűlt a pénz, gyűlt. Igaz a felesége, Irén valamennyi fillért az élére rakogatott, ezért, ha nem viszik el, nem dobják ki a frontra, megveszi a bal oldali szomszédos földet is. Végeredményben a fogságból is a pénz miatt szökött meg, és állt be „Medve Apó” hírhedt rablóbandájába. Főleg ékszerekre vásott a foga. Mennyi földet vásárolt volna azok árából! Ha sikerül, most nála fosztják a kukoricát! Két évet szánt rá. Megszedi magát és onnét is lelép... Több, mint húsz év kerekedett ki belőle! Persze, azt, hogy elfogják, internálótáborba zárják, nem kalkulálta bele sötét, részére mégis annyira biztató tervébe.

Néhány perces nézelődés után tovább osont.

Habara Jenőék háza a legnagyobbak közé tartozott. A kaput tárva találta, kutyát sehol sem látott, ezért minden nehézség nélkül jutott be az udvarba. Az egyik ablakon erős fény szűrődött ki. Akaratlanul odalopózott, és belesett. Négyen ültek az asztalnál. Három gyerek és Habara Jenő. Vacsoráztak. Irén a sparheltnak dőlt, és nézte őket. Arca megtörtnek látszott. Azt mondják, amióta hazajött nagyon nyugtalan. Sokat hízott. Arca, alakja teltebb.

Történt, ami történt, Irén ennyi év múltán is kifejezetten szép aszszony maradt.

Utána a gyerekeket vette szemügyre: Vajon melyik az övé?

Rendkívül furcsán érezte magát. Ha az ablakon át is, ha titokban is, végre szemtől szemben áll a feleségével és a gyermekével, ami nagyon zavarta. Valahogyan mégsem szorult össze a szíve, a szája sem száradt ki, nem borult el az agya, és nem lüktetett halántékán a vastag ér sem...

Mialatt nézte őket egy sokat felidézett mozzanat jutott eszébe: Bevonulásakor Irén kikísérte az állomásra. Sírt, és fogadkozott: Várja, a sírig várja...! Ő nem mondott neki semmit, csak állt és nézte. Irén utolsó szavai is ezek voltak, hogy szeretlek... Láta a távolbavesző, integető alakját. Maga elé képzelte könnyeitől maszatos arcát... Levelet gyakran írt neki a frontra, ezeket most sorban maga elé teregette, és agyának titkos monitorjára kivetítve, egyikbe-másikba beleolvastott. Csupa fogadkozás és egyszerű szavakba sűrített mély szerelmes vágyakozás volt, valósággal sütöttek a betűk, mert Irén szívének teljes melegét belesűrítette azokba az egyszerű mondatokba.

Mennyire gyűlölte, amikor meghallotta, hogy férjhez ment, gyerekeket szült Habara Jenőnek. Jó, hogy ezt, mint annyi mást, csak a háttáron tudta meg, miután a szovjet örök átadták a magyar határőröknek. Most is neheztelt rá, ám egyáltalán nem gyűlölte már. Miért is gyűlölné? Habara Jenő, miközben a halálhírét keltette, ügyesen megragadta az alkalmat, és elcsábította. Könnyen megtehetette, elvégre nagygazda volt. Ami pedig a feleségét illeti: más nő is megtette volna abban a helyzetben.

Újra a gyerekeket böngészte.

Melyik lehet az ő fia?

Most először érzett fájdalmat, amiért Habara Jenő nemcsak a feleségét, a gyerekét is elrabolta tőle.

Agyát forróság öntötte el, eddigi önuralma végleg elpárolgott. Egyszerűen nem uralkodhatott tovább magán. Az ajtóhoz rohant, és benyitott. Mozdulatai automatikusan beprogramozottan működtek, mint a gépé. Csak akkor változott vissza gondolkozó emberré, amikor bent hirtelen megcsapta a bent lévők arcukra kiülő mély megdöbbenése, amely valósággal ráordított Habara Jenő és Irén halálra rémült sze-

méből. Mozdulatuk megdermedt, nemcsak láthatóvá vált, vágható volt, mint a vaj.

- Jó estét!

Irén, rövid megdöbbsent bámulása után, hirtelen lehajtotta a fejét, zavarában babrálgatni kezdte a kötényt. Mozdulatai idegeseknek tűntek, arca megnyúlt, ajka halottfehérré változott.

Habara Jenő felugrott, de azonnal meg is merevedett, ezért egyetlen centinyire sem mozdulhatott el az asztaltól. Megkísérelte felemelni a kezét, de a következő mozdulat remegő izmaiba rekedt. Úgy reszkett, mint a nyárfalevél. Lábai a földre gyökereztek és megroggyantak. Sokszor átgondolták Irénnel ezt a találkozást, mert egyszer mindenféleképpen találkozniuk kellett, ebben biztosak voltak. Az utóbbi napokban alig aludtak. Éjjelenként állandóan róla beszélgettek, most valahogy mégis nagyon váratlanul érte őket ez a látogatás.

A gyerekek felváltva lesték az idegent és a szüleiket, majd, mintha összebeszéltek volna, felálltak és egymást taposva kirohantak a konyhából. Mindezt olyan indulatokkal, mintha nemcsak megbeszéltek, hanem be is gyakorolták volna. Török István úgy vélte, nem előle menekülnek, vasvilláért rohannak az istállóba, hogy apjuk védelmére keljenek. Elvégre nem kis gyerekek, süldő legénykéek voltak.

Miután a gyerekek kimentek, Habara Jenő összeszedte magát és mindenre elszánt mozdulatokkal régi barátja, volt katonatársa elé lépett.

- Megjöttél? - csak ennyit mondott, azt is félelmetől remegőn.

- Látta valaki, hogy idejöttél? - hebegte Irén, férjéhez hasonlóan riadtan.

- Úgy lopóztam, mint idegen kutya más portáján.

Irén a legközelebbi székbe rogyott. Olyan ábrázattal lesett fel volt férjére, mintha rimánkodnék, hogy ne bántsa. Török Istvánnak mégis úgy tűnt, nem rimánkodás ez, inkább önvád. Mintha mindenért, ami történt és történni fog, saját magát okolná.

Akaratlanul megsajnálta őket.

- Hallom, félsz tőlem, Jenő? - kérdezte a férfitől. Ezt sem kérdezte volna meg, ha nem így történik, amint történt.

- Kitől hallottad? - vágta rá az időt húzón.

- A csendőrök mondták, meg a faluban is ezt beszélik.

- Nézd, Pista! - körülményeskedett Habara Jenő szavaival, mozdulataival szintúgy. - Te...te halott voltál, legalábbis én akkor s ott szentül azt hittem, hogy meghaltál. Vérbe fagyva, mozdulatlanul feküdtél. Nem lélegeztél... Feltétlenül elviszlek, de te - szótagolta - szabályosan meg voltál halva. A templomban, akár a főoltár előtt is megesküdnék rá. Én ott s akkor szentül halottnak hittelek. A muszkák, mint a hangyák úgy nyüzsögtek, mind felénk tódultak, nekem sürgősen el kellett menekülnöm onnét. Ha sebesült vagy, mindenáron magammal viszlek. A hátamon, a kezemben..., de halottat minnek cipeltem volna? Neked véged, nekem semmi bajom, miért reszkíroztam volna az irhámát? Épp ésszel elgondolva, neked meg kellett halnod. Közvetlenül melléd csapott le a snapszer. Fejed csurom vér volt. Nem lélegeztél, szíved nem vert. Lefogtam a szemedet és... - habozott, majd elnehezült, könnyes szavakkal folytatta: - még meg is csókoltalak. Melléd térdeltem s úgy! Ajkam összevéreződött. Máig érzem azt a különös édeskés ízt a számban: a te véred íze volt.

- Júdás is csókkal árulta el mesterét.

Török István maga sem tudta honnan, miként jutott eszébe, holott bibliát húsz éve nem látott, de imádkozni sem imádkozott azóta. Engesztelőn, mégis ironikussá sikeredetten tette hozzá:

- Neked minden sikerült, Jenő. Simán megúsztad a háborút és elvetted tőlem...

- Fogjunk kezet! - vágott közbe zavartan a társa, talán azért, hogy ne folytassa. Kétségbeesésétől remegve nyújtotta feléje a kezét.

Török István kényszeredetten fogott kezet vetélytársával, aki közben tovább beszélt:

- A plébánosunk és a főjegyzőnk szerint: házasságunk továbbra is érvényes, és itt vannak a gyerekek is.

Török István szemében, mialatt a társa beszélt, kivehetetlen gondolatok kavargtak s vegyültek össze azzal a zavaros sugárcsíkkal, amely valósággal átfúrta a vetélytársa fejét a két szeme közötti résen. Utána a volt feleségére nézett, mire az könnyezni kezdett. Hogy lep-

lezze felindulását, nehézkesen felállt, és visszament a sparhelthoz. Azért igazgatta, simogatta a köténye szélét, hogy levezesse leplezetlen idegességét, és nehogy a volt férjére kelljen néznie.

- Melyik a mi gyerekünk? - kérdezte meg tőle rövid szemlélődés után Török István.

Irén hangosan felsírt, valósággal fuldoklott a hirtelen feltörő zokogásától, sem mozdulni, sem megszólalni, nem tudott, ezért Habara Jenő válaszolt helyette:

- Egyik sem. A te gyereked meghalt.

Török István erre a váratlan hírre, szemmel láthatón összetört. Előbb csak az arcának kifejezett markáns vonásai merevedtek meg, hőkölt hátra, révedt a földre a szeme, utána a lábai rogyantak meg, olyannyira, hogy nem maradhatott tovább állva. Nem roskadt bele a székbe, egyszerűen leült. Csak a szavai árulták el, hogy mi ment végbe bensőjében, mialatt leült és beszélni kezdett:

- Szóval meghalt, amíg én... Ha tudnád Irén, mennyit, de mennyit szenvedtem abban a borzalmas, átkozott kőbányában, később a szénbányában, mélyen lent a föld alatt, ahol internáltként napi tizenkét órát dolgoztam. - Majdnem felkiáltott. - Hogyan és milyen viszonyok között! Régen odaveszek, ha a fiam nem tart életben. Rengetegen meghaltak mellettem, amíg rajtam a rengeteg munka, a szűkös, a nedves verem, amelybe bezártak, a tífusz sem fogott ki. Később sokkal jobbra fordult a helyzetem, én mégis szüntelen meg akartam szökni, hogy lássam őt, s magamhoz szoríthassam.

- A határon s azóta, mióta a tanyán élsz, sem mondták meg az igazat?

- A feleségem férjhez ment, ezt azonnal tudatták velem, de a fiamról egyetlen mukkot sem szóltak, sem ott, sem itthon. Igaz, én, egyitekről sem kérdezősködtem, majd később, halogattam, s íme: a fiam nem él! A földig lesújtott a hír, valósággal megbénultam.

- Most, mi a szándékod? - kérdezett közbe, elterelve a beszéd jelenlegi folyását Habara Jenő, majd gyorsan ezt is hozzátette: - Irén, meg én, nemcsak Isten és emberek előtt... - Megakadt. Hosszabb fejtörés után folytatta: - Három gyerekünk van. Közös földünk...,

Török István felállt. Olyan szemekkel meredt rájuk, mire a másik kettőnek még a szívverését is megdermesztette a félelem. Nem váratlanul szakadt rájuk, hiszen eddig is féltek, most szinte remegtek. Török István azonnal észrevette, ám nem törődött velük. Az ajtó felé indult, menet közben válaszolt:

- Ezek után semmit, semmit sem akarok tőletek. Most már, hogy tudom a valóságot, minden maradjon így, amint van! - Váratlanul visszafordult Habara Jenő felé. - Rád sem haragszom, Jenő!

Szeme mégis mást mondott, mialatt rájuk sandított. Irén azonnal észrevette, de nem szólt.

Az ajtó előtt éhes macska nyávogott. Hátral az ólban borjadzó tehén böögött...

3.

Török István előbb számított rá, mégis már a magnak való kendert is „kinyűtték,” mire felesége, Irén felkereste.

Egyébként ebben a faluban rengeteg kendert termeltek abban az időben. Legnehezebb munkának a „nyüvést” tartották. Szálanként tépték ki a száraz, az agyagos földből a két méternél is magasabbra nőtt kendert.

Utána az áztatás következett. Ezt rendszerint több asszony végezte, a külön erre a célra létesített kenderáztatónak nevezett mocsaras tó szélében. A kenderkévéket derékig érő vízbe süllyesztették, tetejére deszkákat, pallókat raktak, amikre nyomatékként hatalmas köveket helyeztek. Aztán jó két hét után kiszedték a kenderkévéket, felállították a tó partján, és az erős napsütésben kiszárították. Innen hazaszállították az udvarokba, ahol megtörték, majd négy művelettel fonásra alkalmassá dolgozták...

A magnak való kendert, a „nyüvések” utáni hetekben, miután kicsépeltek végükből a magokat, már nem dolgozták fel ennyire gondosan, mivel ebből csak kócot, a kócból font fonálból zsákokat, rongyszőnyegnek, esetleg ponyvának való durva vásznat szőhettek, de akadtak olyanok is, akik egyszerűen eltűzelték a kemencéjükben.

Habaráék két hold kendert vetettek, akadt tehát munkájuk bőven.

Török István várta, most mégis szemmel láthatón elsápadt, amikor az asszony váratlanul eléje toppant. A konyhója előtti kispadon ült. Ostorszíjat font.

- Szervusz! - köszöntötte az asszony, majd megállt, és némán leste a földet.

- Szóval, mégis felkerestél - mormogta a volt férje, egyetlen pillanatra sem nézve fel a szíjfonásából.

Az asszony közelebb akart lépni hozzá, a férfi azonban rászólt:

- Ne gyere közelebb! Trágyát raktunk a kocsikra. Bűdös vagyok.

Az asszony mégis közelebb lépett hozzá.

- Miért hagyod el magadat, Pista? - Mást akart mondani. Többször átrágtá az úton, most mégis felsült. - Azelőtt tiszta, mennyire tiszta, pedáns férfi voltál. Ha valaki, te sokat adtál magadra.

- Az azelőtt régen elmúlt, Irén. Miért jöttél?

Az asszony úgy tett, mintha nem hallotta volna, zavarában tovább áradozott:

- Tiszta és erős. Mennyire erős férfi voltál!

Török István nem nézett fel. Tovább fonta a szíjszalacskákat, eközben szólt rá:

- Menj vissza!

A volt felesége, újra lesütötte a fejét, a hang akadozva bugyogott fel a torkából.

- Ha tudnád, mit érzek most, nem durváskodnál velem! - Heves mozdulatokkal rázta meg a fejét. - Nem most, amióta hazajöttél. Állandóan rád gondolok. Százszor átrágtam mit mondok majd neked, most mégis úgy érzem magamat, mintha nem én, másik asszony állna itt előtted. A régi, a volt, szerető feleséged, összekeveredve az újra férjhez ment, háromgyerekes asszonnyal. Egyáltalán nem tudom, hogy valójában melyik az, aki most itt áll előtted. Csak remegek, remegek... - Szenvedélyesen, szinte kiabálva folytatta: - Furcsa, nagyon furcsa helyzet a miénk, Pista! Húsz évig halottnak hinni valakit. Elsiratni, meggyászolni..., és egyszer csak megjelenik az, akit halottnak hittünk! - Nyelt egy nagyot. - Én, özvegyasszonynak híve magamat közben újra férjhez mentem, gyerekeket szültem, holott végig téged szerettelek, szüntelenül bűnösnek éreztem magam Habara Jenő mellett.

- Ha nem szeretted Jenőt, miért mentél hozzá feleségül? - szólt s nézett fel másodszer a volt feleségére.

- El sem tudod képzelni mennyire borzasztó sorban éltem. Munka semmi. Pénzem, amit itthon hagytál hamar elfogyott. Segítség sehol. Adtam volna el a földet, mert vevő bőven akadt? Meg nemcsak Habara Jenő, mások is híresztelték, hogy meghaltál. Jenő valahogyan mindig rád emlékeztetett, elvégre testi-lelki barátok voltatok. Ráadásul akkor nagyon jó volt hozzám. Igaz, ma is mindenünk megvan

mellette, de ő teljesen más emberré változott. Én...én, hiába éltem mellette, végig a te feleségednek hittem magam. S most, hogy újra berobbantál az életembe teljesen fel vagyok dűlva... - Mást is mond, de elakadt.

- Menj el! - mordult rá a volt férje.

Irén, hirtelen, minden átmenet nélkül felsírt. Zsebkendőt kotort elő a zsebéből, hogy megtörölgesse vele a szemét. A volt férje, ha nem ismeri, azt hiszi színészkedik.

- Jó, elmegyek, de valamit még el kell mondanom. Szerettük egymást, a feleséged voltam. Te...te egyetlenegyszer sem emeltél rám kezet, amíg Jenő...

A férfi majdnem felugrott, ezért riadtan elhallgatott.

- Megvert?

- Máig is sokszor kezet emel rám. Ismerted, világéletében kapzsi volt, most, mint mindent, ezt is túlzásba viszi. Mindene a pénz és a vagyon. Nem akartam, de ezt is el kell mondanom, elvégre te voltál az apja az első gyerekemnek, miatta, a zsugorisága miatt halt meg. Lázás volt, ő mégsem hívott orvost, szerinte másra kellett a pénz! Viszont az is igaz, miután meghalt, a kezem között halt meg, nagyon bántotta, mai napig bántja az eset. Éjjel szóba hozta, csuromvizessé vált reggelre az inge...

Mialatt tovább beszélt, szavai, mint a hegyi patak keserűvízű forrása, óriási habokat hányva bugyogtak fel a szíve mélyéből, Török István azonban nem figyelt a továbbiakra rá. Olyan szemekkel leste a földet, mintha különös terv született volna meg a fejében. Nem új terv volt ez, csak beporosodott, amelyről most lesöpörte ruhája könyökével azt, és újra felrakta esze régi lemezjátszójára. Szemét összevonta. Szája szélén elszánt vonás jelent meg. A volt felesége azonnal észrevette, hogy valamit fontolgat.

- Mit akarsz tenni? - riadozott.

- Semmit.

- Nem, te valami rosszban töröd a fejed - olyan hangon folytatta, mintha önmagában beszélne -, nem kellett volna elmondanom ezeket., amint nem is akartam elmondani eredetileg. Valahogy mégis ki-

kíváncozott belőlem, mint mezítlábas lábunkból a tövis. Elvégre te voltál az édesapja, meg kellett ismerned a valóságot!

Kétségbeesetten figyelte a volt férjét.

- Csak nem akarsz megverni, netán megölni?

Háta mögött fa állt, nekidőlt.

A volt férje most először nézett igazán végig rajta, lábától fel a fejéig. Testén különös érzések hullámai cikáztak körbe-körbe. Agya, ilyesmit sem érzett mostanában, elzsibbadt. Mennyire szép, még mindig nagyon szép asszony Irén! S mennyire szeretted egymást!

Mint óriási széttört tükör csillogó darabjai a rátűző napfényben, az első együtt töltött éjjelek jutottak eszébe. A forró, a véget érni nem akaró ölelések, a felesége apró és szép ívelésű ajkainak elhaló jajgatása, a beteljesült kéjes sikoly, és az a felejthetetlen perc, amikor bejelentette, hogy terhes... mind, mind előtörték, és ő nemcsak hallotta, át is élte a történeteket. Fel akart ugrani, magához szorítani, mint akkor... Ehelyett váratlanul rákiáltott:

- Nagyon kérlek, menj el, és ne zavarj többé!

Maga is elcsodálkozott: ez a hang, ez a nézés, amelyet most, mint ha tükörben látná magát, arcának legkisebb eltorzult vonásai is világosan látszottak, nem, nem ő az! Valaki más, de ki?

Irén önkéntelenül hátrálni kezdett. A férfi, hogy uralkodhasson magán - másként utána fut: vagy megöleli, magáévá teszi, vagy megfojtja, mert ebben a helyzetben minden megeshetett volna - felugrott és beszaladt a konyhójába. Ezernyi gondolat motoszkált agyának hangyabolyában. Ő azonban most csak egyetlenegy rögeszmébe kapaszkodott, abba, amelyet nemsokára rá világosan ki is mondott legjobb és egyetlen barátjának: Jólesz Istvánnak, aki alig ment el Irén, máris megjelent a konyhája ajtójában.

- Látogatód volt druzsám? - ezzel a kérdéssel állított be hozzá. Hangja cinkosan kurjongott, nézésében kaján vigyor ült.

Török István elgondolkozón válaszolt.

- Szólt a tündér: én ide csak egyszer jövök - arcán letörölhetetlen, fanyar érzések hullámoztak át.

- Nem értelek - komorult el a társa megütközve.

- Irén nem jön ide többé.

- Vége. Érted ? Vége.

Szembefordult vele. Ostorát maga mellé rakta. Szemgolyói vérben úsztak, a kemény elszánás, amely az egész testét átjárta, megrázta, az arcára is kiütközött. Szavai szinte sziszegtek:

- Megölöm. Most már biztosan megölöm Habara Jenőt.

Jólesz István összeborzadt. Nem lépett beljebb, ezért kezét sem fogtak.

- Szemrebbenés nélkül eltaposom a pondrót.

- Meg-ö-löd? - borzongott társa hátán a bőr.

- Meg.

- Nem félsz a csendőröktől?

- Én mindig félttem. A fronton is, a fogságban is, legjobban a rablóbandában. Most is félek. Félelmem sokkal erősebb nálam, csak leplezem, mert ha ehhez sem lenne erőm gyávának tartanátok, ez pedig rosszabb, mint a félelem.

- Elkapnak, mindenképpen elkapnak!

- Nem, Istu, engem nem kapnak el. Ez, rettentően borzalmas de tökéletes bűncselekmény lesz, viszont a végén önként adom fel magam. - Maga elé mosolyogva folytatta. Mosolygott, mégis rettenetesen nézett ki, mialatt beszélt. - Régen kidolgoztam, alaposan átrágtam a tervét, mégsem teszem meg, ha nem bántja Irént. Mert jó, elhagyott, ám én nem ítélem el érte, sőt nagyon is megértem őt. Viszont, most tudtam meg, hogy a gyerekem miatta halt meg. Nem hívott hozzá orvost. Mert, nézd Istu! Én vagyok, aki vagyok. Irén él, akivel él, de a gyerek, az más! Minden reményem a gyerekem volt. Miatta jöttem haza, ide ebbe a faluba.

A társára bámult. Tekintete elborult, nézése lesújtónak tűnt, szemei újra vérben úsztak. - Te is, miért hallgattál róla? Miért nem mondtad meg az igazat, hogy nem él? - morgott, mint a veszett kutya.

- Kíméletből. Annyi mindenben átestél, meg ez a nagy változás... - Mintha másra akarná terelni a szót, gyorsan hozzátette: - Ne tedd, Pista! Felakasztanak. Így is gyanakodnak rád, hogy nem vagy-e kommunista, vagy mit tudom én ki?

- Nem vagyok az - fojtotta társába a szót. - Csak hasonlítok hozzájuk, mert mától nekem is van célom: Megölni Habara Jenőt. Ezentúl én is megszállott, ördög leszek, mint kint a csekások. Már meséltem róluk neked. A gyűlölet éltet ezentúl és a bosszú.

Gúnyosan felnevetett. Jólesz Istvánnak még a háta is megborsózott ettől a hangtól.

- Tucatjával mérszároltuk le, kínoztuk meg az embereket az ékszerükért, a pénzükért...

Szeme tűzben égett, arcát eltorzította a vad gyűlölet.

- Te! Én félek tőled! - Jólesz István nem tettette magát, tényleg félt, egyre jobban félt tőle. Odébb húzódott a nyitott ajtó közelébe.

- Ne gyere, ezentúl te sem gyere hozzám, Istu! Csak arra kérlek, tartsd a szád! - Hirtelen, ha nem is váratlanul, ráordított. - Hallod, menj el, te is! Siess, siess!

Fenyegetőn közeledett a társa felé. Szeme újra vérben forgott, arcán az elszánás túlvilági fényei ültek... Jólesz István megfordult és faképnél hagyta. Később visszajön -, határozta el útközben - és lebeszéli a gyilkosságról...

4.

Jóval elmúlt éjfél s a falu öreg papja még mindig nem aludt el. Ha valami szokatlant érzett, vagy valami furcsa dolog zajlott le körülötte, amelyet nem tudott megmagyarázni, rendszerint, mint most is, imádkozni kezdett. Mert szerinte az ima kinyitja Isten tróntermének ajtaját, ugyanakkor bezárja a pokol kapuit. Erre pedig most nagy szüksége van, mert ki más incselkedne vele, nem engedi elaludni, mint az ördög. Rövid imádsága után a halál jutott eszébe. A halál, amellyel nemsokára neki is szembe kell néznie. Elvégre nyolcvan-éves. A szentírás szerint pedig: az ember élete hetven, legfeljebb nyolcvan esztendő.

Két kezét a feje alá rakta, és a sötétbe bámult, ám nem a sötét volt az, hanem képzeletbeli óriási tükör, benne saját életének az a része, amikor pappá szentelték hármójukat. Gyakran gondolt arra a fennkölt, szinte másvilági, szívet-lelket felemelő, gyönyörű ünnepségre, most azonban olyan részlet is eszébe jutott, amely régen a feledés hamujába hullott. A püspök úr beszéde, amelyet az ünnepi ebédjükön mondott el: - Nem saját magatoktól lettetek pappá - felfelé bökött a mutatóujjával, micsoda fennkölt mozdulat volt, szinte maga előtt látta: - Ő választott ki titeket. Ő ragadott meg. Ő működik bennetek. Hajlít, széttör, átformál, amit éppen jónak lát. Miért teszi ezt? Nem tudom gyerekeim, ti mindenesetre engedelmességedeteket neki!

Én engedelmességedtem. Igaz, sohasem voltam jó prédikátor, viszont az igazi lelkipásztor nem a szavakkal ér el valamit, hanem a cselekedeteivel. Ilyenek pedig bőven vannak, amelyeket nemcsak Isten, még a világ is elismer. Nem félek hát a haláltól!

Nem morfondírozhatott tovább, mert valaki kopogtatott az ablakán.

Felkelt. Az ablakhoz sietett és kiszólt:

- Ki az?

- Galambos János vagyok, a Nyírfa utcából. Nagyapa haldoklik. Gyónni, áldozni szeretne.

- Megyek. Nagyon rosszul van? Mert előtte fel kell mennem a templomba, ami ugye némi időbe telik.

- Szerintem kibírná reggelig, de mit tegyek, ha ez a kívánsága?

- Jó... jó - vágott ismét a szavába - máris indulok fel a templomba, csak előtte magamra húzom a reverendámat. Addig te menj nyugodtan haza!

Felöltözködött és már indult is kifelé az ajtón.

A parókia annak a dombnak az oldalában épült, amely felett, a temető közepén a templom karcsú tornya ágaskodott magasan az ég felé.

A lépcsőkön, volt vagy hatvan, szokása szerint egyszer mindig megállt, hogy kissé kifújja magát, és rövid pillantásokat vessen az alatta elterülő falura. Sötét volt, csak egymásba folyó fekete foltokat látott, sötét plecsniket a természet óriási feketevásznán. Villany seholy sem égett. Az ablakok fénytelenek voltak. Nem csoda, elmúlt éjfél, mindenki aludt.

Szegények, nagyon szegények az emberek java! - Ez sem jutott volna eszébe, ha napok óta nem jár a gazdákhöz, tejet kunyerálni a szegény gyerekeknek. Nem sok sikerrel. Ha nem adná oda azt a tejet, amelyet az ő teheneitől fejnek, napi két decitől több egyáltalán nem jutna. A tej kevés, a szegény pedig egyre több! Rettentő fukarok a gazdák. Csak sírnak, panaszkodnak s önzőek. Egyszerűen nem foghatta fel, hogy miért nem segítik a szegényeket, amikor ők, legalább is a többségük dúslakodnak a javakban. A szegényeknek pedig lassan a napi betevő falatuk is hiányzik. Nem így rendelte el Jézus Urunk, amit ő naponként hirdet a templomban. Miért van ez így?

Most fordult elő először, hogy a hite és a józan esze összeveszett. Szerencséjére nem tartott sokáig, mert hamarosan rájött: az a hit, amely ellentétben áll a józan gondolkodással, vakhit. A józan gondolkodás pedig, amely ellentétben van a hittel, észuralom. A józan ész nem hit, és a hit sem azonos a józan ésszel. Jézus Krisztus soha semmit sem mondott a józan ész alapján, olyan kijelentésekkel, példázatokkal értette meg magát, amely annak a határnak a partjait nyalogatják, ahol a józan ész csődöt mondott.

A lépcsőkön túl az út sűrű bozótos részen vezetett át. A sötétség miatt csak botorkálni tudott. Nagyon jól ismerte az utat, ezért nem is hozott magával lámpást, rövid is volt, hamar a temető kapujába ért. Itt először a Dicsőffyek kriptájának körvonalai ötlöttek elő. A magas, mint ott minden szokatlanul fehér márványobeliszk, amely a kripta felett ágaskodott, valósággal lyukat fúrt az azt körülvevő éjbe. Még nézni sem szerette. Sokat bosszankodott, amiért, éjjel-nappal mindig ezt látta meg elsőnek.

Dicsőffy István legkisebb fia három éve halt meg. Ivott s dorbézolt, s nőzött. Valamennyi fiatal cselédlánnyal kikezdett. Majdnem egy tucat törvénytelen gyereke futkosott a faluban. Nő látogatókat fogadott Pestről. Egyik botrány a másikat követte. Végül, állítólag váltót hamisított, föbe lőtte magát. Kérésének megfelelően ezt vésték a márványobeliszk egyik oldalára:

„Ettem, ittam, nőztem. Éltem negyvenegy évet. Te kínlódj száz évig, pajtás!”

Nem akarta eltemetni, végül Pestről hoztak papot, aki végül is eltemette. Mint a temető csúfságára, e szent hely meggyalázására, úgy nézett nap s mint nap erre a borzalmas feliratra, vele együtt az egész emlékműre.

Keresztet vetett s amennyire tőke telt gyorsabbra fogta a lépteit, fejét elfordította. Ez volt a baj, ugyanis szeme, akaratlan az egyik közeli sírra tévedt, ahol egy férfit pillantott meg. Lábai a földbe gyökereztek, teste megmerevedett, két kezét riadtan kapta a melléhez.

Mit csinál ez ott? - ütötte fejébe első szegét a gondolata. - Valamit, csak... nem a sírt... kiásott, most visszatérja. Mindezt miért, főleg éjszaka, hajnali két óra tájában? Előbb oda akart menni, de nem mert. Később, gondolta rákiált, ám mivel közben világosan kirajzolódtak agyában a hirtelen rátörő, rémisztő gondolatok első kontúrjai, mármint: ez a férfi egészen biztosan rosszban sántikál, erről is lemondott.

Csak...csak nem Sípos Dani sírját ásta ki? - ütötte második szegét is agyába súlyos kalapácsával a gondolat. - Miért?

Sípos Dani holttestét tegnap temette el. Hallott már sírablókról. Ez, ez az ismeretlen férfi is az lehet, mert hiába meresztgette a szemét, nem ismerte fel, hogy ki az. Igaz, a lombos fák alatt még a sötét is mélyebbnek tűnt, mint másutt, ezért csak mozgó kontúr nélküli foltokat s árnyakat látott. Sípos Dani szegény ember volt. Mit rabolhatott el tőle? Az egy ünneplő ruhán kívül, amit ráhúztak, semmi sincs rajta. Ékszer, drágakő..., ugyan!

Az idegen feltűnően gyorsan dolgozott. Úgy járt a keze, mint a gép, ezért nagyon hamar végzett. Visszarakta a koszorúkat, helyére szúrta a keresztet, és a kiskocsijához lépett. Az öreg pap csak most vette észre, ezt a szénával megrakott, kétkerekű talicskát. Nekilódult és húzni kezdte. Merre, hová, nem láthatta, mivel alig néhány lépés után, máris elnyelte a sötétség.

Egy ideig még várt, aztán összeszedve minden bátorságát, tovább sietett a templom felé. Útja amellet a sír mellett vezetett el, amelyet, szerinte az előbbi idegen kiásott, amelynek egy részét a szeme láttára túrt vissza. Akaratlanul megállt mellette, és amennyire lehetett a sötétben, alaposan megnézte. Semmi különösét nem vett észre, ezért tovább sietett.

Kinyitotta a sekrestye ajtaját, belépett, és kapkodón magára öltötte a karingét, stóláját a nyakába akasztotta, magához vette, amit kellett, majd a templomba futott a Szent Ostyáért. Miután kivette az ostyát a tabernákulumból és a nyakába akasztott zacskóba helyezte, az utolsó kenetkez szolgáló s olajat tartalmazó szelence mellé, az oltár lépcsőjére rogyott, ahol, mialatt kissé kipihente magát röviden imádkozott.

Pirkadt. A hatalmas színes ablaküvegek sejtelmes fényei egyre jobban megtöltötték a templomot, különösebbnél különösebb árnyakat festettek Istenházának annyira jól ismert tárgyaira: a főoltárra, a falakra aggatott polcok szentszobraira, a két mellékoltárra, az oszlopok stukkóira, a hosszú lakkozott padsorokra és a cikornyásan díszített szószékre...

Az előbb még élénken pislákoló örökmécses fényét, mostanra teljesen háttérbe szorította a mindent elöntő pirkadat.

Mindezek után a mennyezeti freskókon akadt meg a szeme. Az apró halpikkelyekre pattogzott fények sugaracskáik most még inkább kiemelték azokat a sötét foltokat, amelyek régen aggasztották. Egyre jobban pereg, töredezik a festék és a fal! Feltétlenül restauráltatni kellene - ez jutott róla eszébe. Miből, mert, ahol ennyire szegények az emberek, ott az eklézsia zsebében sem csörög vígan a pénz.

Két éve beázott a tető. Mire észrevették az egész nagymennyezeti freskó átnedvesedett. Mivel a rávaló, előreláthatóan sokáig nem gyűlik össze a normális egyházközségi bevételekből, arra gondolt, hogy eladja a teheneit, de akkor még azt a napi két deci, ingyen tejet is meg kellene vonnia a szegény gyerekektől. Ezt nem teheti meg. Így is, egyre több és több áldozatot szed a tüdővész. Sípos Dani is tüdővészből halt meg. Egész családok halnak ki a faluban e rémes kór pusztítása miatt.

Sípos Daniról megint az előbbi eset jutott eszébe. Ki lehetett az az alak? Ha tényleg hullarabló, ki is lehetne más, rettenetes csúfság esne a faluján. Ez a talicska is! Széna volt rajta, ezt jól látta. Minden évben a harangozó kaszálja le a temetőben a füvet. Boglyába gyűjti, és hazahordja a kecskéknek.

Erről meg a harangozója jutott eszébe, akinek nemsokára harangoznia kell... Ez már kint az úton történt, ugyanis, amennyire erejéből telt, sietett a haldoklóhoz. Szerencséjére Galambos Jánosék nagyon közel laktak, ezért hamar odaért. Meggyóntatta, megáldoztatta és feladta az utolsó kenetet is, röviden imádkozott, néhány szót váltott a hozzátartozókkal, elköszönt tőlük és visszasielt a parókiára, ahová éppen csak felért, s máris összetalálkozott Kállai Jánossal a harangozójával.

- Csak nem betegnél járt a plébános úr, ilyen korán reggel? - kérdezte meg a karinges, stólás paptól, igazi elképedéssel, minden köszönés nélkül.

Ő nem válaszolt. A fejével intett, hogy jöjjön utána!

A konyhába vezette, ahol pálinkát töltött neki. Leültette és mindent elmondott neki, úgy amint látta.

A harangozó egyik kezében a pálinkás stampedlijét szorongatta, másikkal töprengően vakargatta a feje búbját. Sapkáját ezt megelőzőn a térdére rakta.

- Furcsa, nagyon furcsa - hajtogatta, miután az öreg pap befejezte, közben olyan szemekkel böngészte a plébánosát, mintha kételkedne, meg is mondta: - Biztos ez, plébános úr? Jól látta? No, nem azért, mintha nem hinném el, de nagyon korán van, hátha csak álmodta, meg ugye sötét is volt fent a hegyen.

Az öreg pap olyan mozdulatokkal állt fel, mintha most már maga is kételkednék abban, amit látott.

- Minden megeshet, Jani! Azért nézd meg jól azt a sírt! A koszorúkat, a keresztet, elvégre te raktál mindent a helyére, meg a környéket, látsz-e keréknyomokat, nem hiányzik-e szénád a boglyákból...?

A harangozó nem várta meg míg befejezi, a plébános egészségére kívánta a pálinkát s megitta. Ezután felugrott, stampedlijét az asztalra rakta és már indult is kifelé.

- Elhúzom a verset, utána alaposan szétnézek. Ne féljen a plébános úr, semmi sem kerüli el a szememet.

Miután elment az öreg pap levetette a stóláját, a karingét, kivette nyakából az üres tasakot s a szelencét. Reggelizni akart, de egyetlen nyelet sem ment le a torkán. Kiballagott a harangozó elé, és sétálni kezdett az ajtója előtti füves részen. Mialatt sétált, az egész rózsafüzért végigmondta...

Kállai János jóval a harangozás után tért vissza. Úgy látszik tényleg alaposan körülnézett.

- Semmit, semmit nem vettem észre - kiabálta már messziről a papnak.

- Szénád sem hiányzik?

- Mind a hét boglya sértetlen.

- Letaposott fű...?

- Nemrégem kaszáltam, ha lenne sem látszana.

- A koszorúk ugyanúgy vannak, amint odaraktad?

- Szerintem - vonogatta a vállát, húzogatta a nyakát. - Bár ki emlékszik már arra!

- Pedig én láttam - vágott szavába az öreg pap dacosan. - Percekig néztem a kapuból... Betúrta, a sírt túrta be!

Szemét összevonva emlékezett.

- Először a koszorúkat rakta vissza, a keresztet legutoljára szúrta vissza. - Megint a harangozójára lesett. Elgondolkozva nézte, mialatt rászólt: - Menj haza! Én beszaladok a főjegyző úrhoz, és elmondok neki mindent!

- Dicsértessék a Jézus! - köszönt el a hazafelé induló harangozó.

- Mindörökké, ámen! - felelte automatikusan, mert teljesen más tájakon jártak a gondolatai.

Lent az udvarban kakas kukorékolt, az istállóban tehének bögtek.

Álmát törölgetve ébredezett a falu...

5.

Nyáron a kender, télen a fonás, tavasszal a szövés, ez volt a megszokott munka sorrendje az asszonyok körében.

Több fonóház alakult ki a faluban. Legtöbben Südi Bálintné hatalmas, nyári konyhájában verődtek össze. Ide járt Habara Jenőné, a falu újdonsült nagygazdájának szépséges felesége is. Férjét, kapzsisága miatt faluszerte utálták, őt azonban nemcsak maguk közé fogadták, hanem szerették is.

Az asszonyok otthon megetették az állataikat, mert az aprójószágokról és a disznókról ők gondoskodtak, megfejték a teheneket, vacsorát készítettek, aztán nagykendőjük alá dugták felkenderezett guzslayaikat, és elindultak a fonóba. Valamikor csaknem valamennyi asszony nagykendőt hordott télikabát helyett, ebben az időben a fiatalabbak már úgynevezett: berlinerkendőt, a gazdagabbak jó meleg, báránybőrből készült, prémes ködmönöket viseltek.

Máros Veronka néni, fiatalkorában leesett a tyúklétráról. Jobb keze feje eldeformálódott, alkalmatlanná vált a fonásra. Ettől függetlenül ő is eljárt ide, csak, mialatt a többiek fontak, ő fennhangon olvasott nekik. Mostanában a „Makula nélkül való tükröt” olvassatta. Régies nyelvezetű, képes biblia volt, bőséges magyarázatokkal s áhítatokkal kiegészítve. Ebben az időben Krisztus kínszenvedését olvassatta, amelyen alaposan kisírták magukat...

Ezen az estén elmaradt az olvasás, ugyanis Südi Bálintné ezzel a felkiáltással fogadta a csoportosan érkező asszonyokat:

- A boszorkányok kiszívják tehenem tőgyéből az összes tejet.

- Ne hidd el, Mari! - csitította Krányicz Panni. - Boszorkányok csak a mesében léteznek. A plébános úr is megmondta.

- Másképp hogyan apadhatott volna el a tej egyik napról a másikra? Nem az első tehenet fejem, elhiheted. Tíz-tizenöt litert kifejtem, most meg semmi. Nem, ebben valami huncutság van, Panni!

- Mostanában hallottam, még nem mesélten el nektek - kardoskodott mellette Csikós Böske. - A szomszéd falusiak mesélték a piacon:

egyik boszorkány, két lábára ágaskodva, macska képében szívta ki a tejet a tehenük tőgyéből. Kilesték, s elkapták. Elvitték a kovácshoz, aki patkót vert mind a négy lábára, és halljatok csodát, másnap: Krenyam Őrzihez - az egyik, sánta és fél szemű öregasszonyhoz - orvost hívtak. Tudjátok mit állapított meg a doktor? Keze-lába tele volt verve szöggel, merthogy a patkókat akkorra leszedte magáról. Itt folyjon ki a két szemem, ha nem így mondta el.

- Tegyen ki seprűt keresztbe az ajtója elé. Ne félj, azon nem lép át - tanácsolta valaki, miután a szörnyülködés némileg elült.

- Locsold meg a küszöböt szenteltvízzel - toldotta meg Varanyec Rózsa.

Mialatt Krányicz Panni tovább erősködött, hogy nem igaz, mert valójában nincsenek boszorkányok, így meg úgy, Mákos Veronka néni, mert köztudottan ő olvasott a faluban legtöbbet, egyetlen mondatával a vitatkozók szájába fojtotta a szót.

- Tudjátok mit olvastam?

Mialatt a többiek kényelmesen elhelyezkedtek megszokott helyükön, és szorgalmasan hozzákezdtek a fonáshoz, azonnal elkezdte. Valamilyen gazdag emberről beszélt, akit megöltek a vagyonáért, ám semmiként sem sikerült elrejtetniük a holttestét. Hol a szekrénybe, hol az autó csomagtartójába dugták, végül egy nagy folyóba dobták. Igen ám, csak hogy valaki a közelben csónakázott, meglátta és lefűlelte őket, ugyanis hekus volt...

Nem fejezhette be, mert váratlanul kinyílt az ajtó. Kérges Izsmér lépett be.

- Hallottátok mit beszélnek a faluban? - kezdte máris, fittyet hányva Mákos Veronka néni meséjére.

Valamennyi szem rátapadt.

- Hullarabló járt a temetőben.

- Hullarabló? Ki? - ámuldoztak, kérdezték egyszerre többen is. Mindannyian abbahagyták a fonást. Izgatottan mocoogtak, hitetlenkedtek, testestől-lelkestől megrémülten: nahát..., még ilyen... csóválták a fejüket. - Beszélj! Mondj el mindent! - erősködtek.

- Nem sokat tudok, oszt nem is mostanában történt. Eddig véka alatt tartották, nehogy fellázadjon a jónép.

- Az is lehet nem igaz, csak beszélik. Annyi, de annyi mindent összehordanak manapság - jegyezte meg a mindenben kételkedő Krányicz Panni.

Nem válaszolhattak, mert az utca felől csengőszót hallottak.

- A pap - világosította fel őket ugyanaz a Kérges Izsmér, aki az előbbi hírt hozta. - Gyurkovicsnéhoz megy. Az utolsó kenetet viszi.

A csend kézzelfogható közelségbe ereszkedett, és sorban mellbeverte őket. Testükön hideg futkosott, hátuk lúdbőrözött, szinte egyszerre vetettek keresztet.

A mély megdöbbenetet Mákos Veronka néni törte meg.

- Mariska után Jolán halt meg, most Böskén a sor - motyogta darabokra szabdaltan.

A többiek dermedten bólogattak.

- Pedig vitézek - rebbent közbe a hang valaki ajkáról.

- Olyan hangon mondtad, mintha ezzel megmenthették volna a gyerekeik életét.

- A tüdőbaj ellen nincs orvosság.

- Azt mondják a tejtől van. Lehet benne igazság, mert egyetlen vizsgálat után elkobozták a tehenüket.

- A tejtől betegedtek meg? - álmélkodott valaki, mint aki nem hisz a fülének.

- Így mondják.

- Attól a hasuk rohadna el, nem a tüdejük.

- A levegőben van. Beszívják, és kész!

- Akkor mégsem a tejtől van, mert azt isszák - vitatkozott a sötét tudatlanság a kapirgáló igazsággal.

Gyurkovics Bertalan nemrégén kapta meg a vitézi címet, hozzá nyolc hold jó minőségű földet. Azelőtt nagyon szegények voltak, most egyszerre felvitte Isten a dolgukat, mivel a vitézi címhez nemcsak föld, pénz, bizonyos tisztség is járt. Azt beszélik jelenleg végrehajtó tanfolyamra jár, mivel Berci végrehajtó lesz.

Újra elcsendesedtek. Testüket a sokrétű babona fekete szegélyű abrosza riogatta, meg az előbbi hír és a borzalmas csengettyűszó, amely már régen nem csilingelt a fülükben, hanem suhogott, mint a halál kaszája.

A hosszú, fojtogató csendet, a változatosság kedvéért most Berkes Pálné törte meg. Érezhetőn másra akarta terelni a beszédet. Igaz, azóta fúrta a bögyét, mióta bejött, most elérkezettnek vélte az időt, hogy kirukkoljon vele.

- Képzeljétek Cseh Matyi Németországból hazajött látogatóba.
- Aki a vőlegényed volt?
- A vőlegényem? Ugyan már! Még udvarolni sem udvarolt igazán.
- Mit akart? Se rokona, senkije sincs a faluban.

A többiek kezében is megállt az orsó. Tizenegy szempár meredt Berkes Pálnéra, aki álszemérmes nevetés közben válaszolt:

- Mondtam, nem udvarolt, csak... csak nézegetett, most mégis azt mondta: engem akart látni.

- Téé...ged? - kérdeztek közbe, ki kajánul nevetve, ki elképedten. Mákos Veronka néni ezt is hozzátette: - Még ilyet!

Habara Jenőné találva érezte magát. Először mélyen elpirult, majd teljesen elfehéredett az arca. Török István, az első férje jutott eszébe. Elfordította a fejét, az orsóját nézte, mintha elakadt volna a fonál. Eddig, mint mindig csendesen ült s dolgozott, most a lélegzetét visszafojtva figyelt.

- Azt mondta: addig nem hal meg, amíg legalább egyszer meg nem látogat. - Minden érzelem nélkül sóhajtott: - Azt is mondta, hogy..., ne nevessetek ki érte, tényleg ezt mondta: nagyon szerelmes volt belém, holott, fiatalkorunkban csak nézegetett, szolgoltatott, mint a virágot, most meg mivel rukkolt ki, nem nevetséges?

- Terka néni mit mondott neki? - kérdezte meg tőle, őszinte kíváncsisággal az egyik fiatal lány.

- Azt, hogy miért csak most s nem akkor mondta meg? - Elkomolyodottan folytatta: - Nem merté. Ők zsellérek, mi jobbágyok voltunk. Úgysem egyezett volna bele a szülém.

- Mennyire volt megelégedve veled?

- Szerintem biztosan megbánta, amiért ennyit utazott, költött miattam, ha igaz, amit mondott. A régi szép, üde, hamvas arcú lány helyett vén, elhízott, megkopott tollú tyúkot talált.

- Terka néni nagyon széplány volt. Édesanyám mesélte - jegyezte meg az előbbi lány.

Valaki közbevágott.

- Belőle mi lett?

- Varrógép műszerész. Nagy műhelye, sok alkalmazottja van. Nagyon gazdag ember.

- S ő is megöregedett, mi?

- Ajaj! - vágta rá némi elégtétellel Berkes Pálné. - Kopasz, s ráncos képű.

Egy ideig még csámcsogtak, röhécseltek rajta, mígnem a háziaszszony mákos pogácsát hozott és sorban megkínálta őket. Szekeres Julis, felhasználva az alkalmat, gyorsan másra terelte a beszélgetés sokrétű fonalát.

- Sánta Bercinél meg a csendőrök kutattak.

Ez a sánta ember, egyik lábát vöröskatonaként vesztette el a világháborút követő itthoni forradalomban. Azóta nyílt ellenzéki magatartást tanúsított a fennálló rendszerrel. Ezt mindenki tudta róla, mégis az összes falusi ember, noha másik cipész is volt a faluban, vele csináltatta meg, javította ki a cipőjét. Esténként, tucatszám keresték fel a suszterműhelyét, ahol éjfélékig elbeszélgettek, elvitatkoztak. Szókimondása mellett, jó kedélyű, vicces, olyan férfi volt, aki mindig nevetve csípett bele a másíkba...

Megütközve nézték Julist, mígnem valaki megkérdezte.

- Most mit kerestek nála, mert ugye nem először fordul elő.

- Nem tudom, de biztosan megtudjuk majd.

- Berci a csendőröket is megvicceli, bolondot csinál belőlük - jegyezte meg valaki.

Márkus Erzsi még az első falatot sem nyelte le az előbb kapott mákos pogácsából, ijedtében majdnem kiköpte, miközben felkiáltott:

- Nézzétek csak! Valaki az ablak alatt áll, leselkedik.

Egyszerre néztek oda. Habara Jenőné ült legközelebb. Felugrott, guzsalyával a kezében az ablakhoz lépett, ahol a guzsalyát elejtve a szívéhez kapott. A leselkedő - azonnal felismerte ki az - egy ideig szembenézett vele, aztán hirtelen eltűnt.

- Elment - motyogta ugyanabban a pózban, mígnem lehajolt és felvette a guzsalyát. Teste remegett, alig tudta elrejteni fakó arcára kiülő rettegését.

Visszaült a helyére, s remegő kézzel igazgatta meg a guzsalya végén lévő, kissé meglazult kender kötését.

- Ki volt az? - kérdezték meg egyszerre többen is, akik úgyszintén az ablakhoz siettek, hogy killessenek, azonban ők már nem láttak senkit.

- Nem ismertem meg - hazudta Irén bizonytalankodón, mialatt körülnézett. Azt leste, hogy nem ismerte-e fel más is. Arca falfehérré változott, hogy leplezze újra a melléhez szorította szabad kezét, a másikon ugyanis a majdnem megtelt orsóját tartotta. Miután meggyőződött, hogy senki sem látta meg, ezért nem is ismerhette fel, összeszedve magát, gyorsan hozzátette: - Az is lehet, hogy nem volt ott senki, én mindenestre nagyon megijedtem, ha mégis, valamelyik lány után koslató legény. - Mindent leküzdve a lányokhoz fordult: - Melyitek után leskelődhetett, ha egyáltalán volt ott valaki?

- Én láttam, valaki, igenis leskelődött! - erősködött ugyanaz a nő, aki előbb bejelentette, hogy valaki az ablak alatt áll, és leskelődik.

- Hátha csak képzelődtél - szólt rá Krányicz Panni. - Nem csoda, összevissza beszélünk mindent: Halott a szekrényben, hullarabló a temetőben, halálcsengő hangja az utcán...

Talán még folytatja, ha Csikós Böske közbe nem vág.

- Tényleg, nem is beszélünk ki igazán azt a hullarablót! Bement valamelyik kriptába, vagy sírt ásott ki, egyáltalán mit csinált a temetőben? - kérdezte meg Kérges Izsmértől.

- Mondtam, nem tudok többet. A kisbíró mesélte az uramnak. Állítólag a plébános úr látta meg.

- Akkor pedig igaz, ő sosem hazudik, meg nem is találgat. - jegyezte meg az előbb még bizonytalankodó Kránitz Panni.

Kérges Izsmér, mit sem adva rá, folytatta:

- Az egyik sírnál matatott. Ásott-e vagy mit csinált... - súgta.
- Lehet, hogy nem is lenne szabad beszélünk róla.
- Miért?
- Na hallod, ha egyszer ennyire titkolják!

- Azért járnak mostanában annyit a csendőrök a temetőbe - kiáltott fel Oravetz Jolán -, máma is láttam őket arrafelé koslatni.

Habara Jenőné váratlanul felállt. A guzsalyát a székek támasztotta. Lecsipegette a kendermaradványokat a ruhájáról, majd guzsalyát a hóna alá fogta.

- Hazamegyek - jelentette be mosolyt erőltetve az arcára.

Mákos Veronka néni rámeresztette a szemét.

- Nagyon fehér vagy, csak nincs valami bajod?

- Hurkát ettem. Úgy látszik megülte a gyomromat. Hazamegyek és lefekszem.

A ködmönébe bújt, guzsalyát és a teli orsóját a bal kezében tartva, erőltetetten körbemosolygott.

- Isten veletek!

Nem ez volt az oka, hanem Török István, aki előbb az ablakon belesett. Nem először. Máskor is észrevette már, hogy hol itt - hol ott leleskedik utána. Ilyenkor mindig rosszullet vette elő. Szédült és felkavarodott a gyomra.

- Még nem is olvastunk ma este - szólalt meg Mákos Veronka néni, miután Habara Jenőné kiment. A háziasszony kikísérte, úgy, amint illett.

- Később - szólt rá a háziasszony, miután visszatért.

- Jól van no, akkor beszéljessünk! - zsémbelt, mert olvasni szeretett volna. Belelapozott a könyvbe és becsukta.

6.

A falusiakat régen izgatta a hír: A szomszédos, határmenti hegyekben vasbeton bunkerokat építettek a csehek. Most, amint ezek közül a saját szemükkel is megpillanthattak egyet valósággal lázban égtek. Befelé szűkülő, szögletes, tölcészerű lönylásaai egyenesen a falura irányultak. Állítólag magyar támadástól tartanak. A környéket behálózó bunkerokat francia segítséggel építették fel. Ezeket is, mint mindent ebben a faluban sánta Berci híresztelte.

Rákövetkező hónapokban magyar katonák jelentek meg a faluban. A határt már az előző éjjel megszállták. Lövészárkokat ástak. Ágyúkat és géppuskákat állítottak a túloldal irányába... Majd az egyik szép napon, teljesen váratlanul, a falusiak nagy megkönnyebbülésére, örömeire, egyetlen puskalövés nélkül már át is lépték a határt.

Állítólag, Veörsy Előd, a falu egyetlen arisztokrata földesura, a másik Dicsőffy István volt, de nem arisztokrata, hónapokkal előbb készült erre a nagy napra. Honnét szerezte a hírt, senki sem tudta. Így volt-e, nem, beszéltek. Ez a váratlan bevonulás azonban szomorúan végződött Veörsy Előd számára. Éppen csatlakozni akart a magyar katonákhoz, amikor váratlanul megvadult a lova. Leesett a nyeregből és eltörött mind a két lába...

Ezen a napon az egész falu talpon volt. Felnőttek a kapukban kíváncsiskodtak, a gyerekek a katonákkal együtt meneteltek. Azok az úton, ők az árkok szélein. A főtéren rezesbanda játszott. A harangok, a főjegyző utasítására már két órája szóltak. A templomtornyát és a községházát fellobogózták. A házak ablakaiba virágokat és égő gertyákat raktak. Az utat, mint az úrnapi körmenetek előtt, virágszirmokkal szórták le. A községháza előtti részre díszkaput állítottak, s a katonákat éltető feliratot helyeztek. Az átvonuló katonákat itallal és süteménnyel kínálgatták. A nagygazdák löcsös kocsijaik s hintóik tengelyeit zsírozták, kengették, hogy később a bevonuló katonák után szegődhessenek, és felkísérjék őket egészen Losoncig...

Sánta Berci a kapujában ült, stílszerűen a háromlábú suszterszékén.

Patás Pali, a szomszédja átkiabált neki.

- Mit szólsz ehhez a nagy felforduláshoz? Ezelőtt semmi, most meg egyszerre, látod mi történik itt? Nekem is üzentek: tegyek virágot az ablakunkba!

- Hónapoktól készülnek, alkudoznak fent a fejesek. A túloldali bunkerekről gyanítom, meg ugye itt az a sok géppuska-, ágyúfészek, s ez a hirtelen, egyetlen puska lövés nélküli bevonulás! Szó, ami szó: történelmi idők zajlanak le körülöttünk.

Sánta Bercit, nyílt ellenzékiisége mellett versfaragó embernek ismerték a faluban. Rigmusait faluszerte szajkózták. Ilyeneket talált ki:

„Sötét felhők járnak az égen, rács mögött ülni ma nem szégyen.”

Vagy: „Megmondanám én neked, honnét fúj a szél, de Inkább hallgass most, mint beszélj!”

Egyszer Habara Jenőt is beleszötte egyik versikéjébe:

„Habara Jenő, a kapzsi, képes lenne a főjegyző, hm... hm..., ízéjét kinyalni!”

Kicsit később is „verssel” válaszolt:

„Csúnya, sötét idő jár ma, se pénz, se kenyér, az ég fénytelen. Ott tartunk ím, hogy lám: már a kéményseprő az egyetlen világos folt ebben az életben.”

A szomszédja hötyörészve válaszolt.

- Szerintem se baj. Minden rendben van.

- Ha valahol minden rendben van, ott valami sosincs a helyén. Olyan az élet manapság, mint az úttest: Előre lépni veszélyes, hátra lépni bajos, megállni tilos!

- Aranyközéput is létezik. Járj azon!

- Aki ezt választja, könnyen kiteszi magát annak, hogy rajta is marad. Két jármű közé szorulni pedig, nem valami kellemes - válaszolta az, mivel sánta Berci mindenre meg tudott felelni.

- Mindenki örül. Állítólag az odaáti magyarok díszkapukat állítottak. Magyar ruhás bandériumokkal, a lányok virágcsokrokkal, az aszszonyok étellel-itallal fogadják a bevonuló magyarokat, te meg ilyen sötét dolgokról szavalsz? - méltatlankodott a szomszédja.

- Én csak egyet tudok: azoknál demokrácia volt, amíg nálunk...-
Még folytatta volna, de a szomszédja figyelmeztetőn lepisszegte:

- Ne beszélj ennyire hangosan, mert megvonják a rokkantsági járadékodat. Így is eléggé orrolnak rád.

- Szívesen lemondok róla, ha visszaadják a lábamat. Egyébként is csak a felét kapom annak, ami járna.

- Hogyhogy a felét?

- Kraátki Jani pontosan a dupláját kapja, holott neki csak a lábujjai hiányoznak.

- Te vöröskatona voltál, amíg ő fehér. És, ugye te suszter is vagy...

- Csak szegény ember, pajtás! - vágott a szavába sánta Berci.

- Iparos.

- Iparos! - kiáltott fel bosszúsan. - Már azt sem tudom, hogy kell új cipőt csinálni. Folt hátán folt! Néha-néha egy-egy féltalpalás, fejelés, és kész! Nem suszter vagyok én, egyszerű foltozó varga.

Nem folytathatták, mert az út szélén Habara Jenő alakja tűnt fel. Mióta sánta Berci kigúnyolta előbb idézett versével, nemigen szívlelte. Ha tehette messzire elkerülte. Sánta Berci nem törődött vele. Most is, csak azért is, jó hangosan feléje kiáltott:

- Más gazdák kocsin ülnek, és a bevonulók után futnak, te miért maradtál itthon?

Ekkorára a katonák elvonultak. A harangozást abbahagyták, a rezesbanda felszedte a sátorfáját.

- Mára tüzték ki az árverést. Nem szalasztom el egy kis kocsikázás miatt.

Sánta Berci azonnal tudta, miről van szó. Nyerges Béla tönkrement. Jókora darab földet vett a meglévők mellé, bankhitelre. Mivel a kamatait sem bírta fizetni, mindenét elárverezték. Habara Jenő jól tudta: ez a helyzet nagyon kedvez neki. A többi gazda elment, ezért ma nem igen lesz, aki ellene licitálna. Annyit ad az állatokért és a földekért, amennyit akar.

Sánta Berci nem állhatta meg, hogy oda ne vágja:

- A te gyomrod... - nyelt egyet. - Neked nem a fejedben, a gyomrodban van az eszed, amely mindent megemészt?

- Ha én nem, más! Meg aztán a világ is kerek, Berci. Egyiknek virrad, másiknak lealkonyul. A tehén mindig jól jön. A földet meg csak nem engedem át másnak, amikor pontosan az enyém mellett van. Húsz hold egy tagban. Szép lesz, mi?

Nem fogta fel sánta Berci előbbi gúnyos szavainak élet, csak megérezte, hogy valami nem stimmel, ezért gyorsan faképnél hagyta.

- Semmi, semmi új nincs a nap alatt - morogta maga elé sánta Berci. - A majmok változnak ugyan, de a cirkusz ugyanaz marad, mint régen.

Alig tűnt el Habara Jenő, amikor a toronyban megkondult a nagyharang.

- Kinek csendítenek? - kérdezte meg sánta Berci a közeledő kisbírótól.

- Gyurkovicsnénak. Mari, Böske, Jolán után ő is beadta a kulcsot. Az egész családot kipusztította a tüdővész, már csak Berci él közülük.

Az úton lovas kocsi tűnt fel. Ganéjt vitt. A másik irányból Pataky intézőnek könnyű bricskája közeledett. Pataky intéző mellett a főjegyző ült. Ő hivatalból nem mehetett a megszálló katonák után, ezt mindenki tudta, ezért sánta Bercinek sem szúrt szemet.

A szemben lévő utcából csendőrök bukkantak elő. Amikor megláták Pataky intézőt és a főjegyzőt, illedelmesen félreálltak a biciklijükkel.

Alig mentek el, a kocsmá irányából Huszanyica Matyi közeledett. Be volt rúgva, erősen dülöngélt. Amikor sánta Berci mellé ért, megállt.

- Csak nem szűk az utca, Matyi? - nevette ki az.

- Győztek a katonáink, éljen! Ez a fontos most, nem az út!

Sánta Berci nem válaszolt. Felállt, kezébe vette a háromlábú suszterszékét és befelé sántikált falábalával a házába.

7.

Ebben a faluban még éjjeliőr vigyázott a lakosok éjszakai nyugalomára. Elődje még énekelt is bizonyos időközönként, ő már csak járkált. Rossz idő esetén a Hangyabolt ajtajának mélyedésébe húzódott be, szemben a kocsmával, és végig szundította az éjjelt.

Az ég ragyogó kék csipkefátylára milliónyi csillagkép függesztett aranyrojtokat. Ahány, annyi féle, mégis egy volt az egész. Az úton behúzott farkú kutya sompolygott. A háztetőkön, szokás szerint macskák kergették egymást. A falu alatti mocsarasból békakoncert lebegett a most kerekedő mocsárszagú szél szárnyán...

A hajnali harangozás utáni percekben, Kállai János, harangozó, holttá rémülten verte meg a pap ablakát.

- Ki az? - szólt ki szinte azonnal az öreg, aki már ébren volt. A szokásos rózsafüzérét pergette éppen, meg a holnapi szentbeszéd vezérfonalát keresgélte a sok monoton hangon elmormogott Üdvözlégy Mária szövege közé belecsempészett gondolatainak szövevényében.

- Láttam a kis kétkerekű kocsit - hadarta elfulladón, nagyon zavart hangon. - Tényleg széna volt rajta.

Az öreg pap reverendája a szék karfáján hevert. Felemelte és gyorsan belebújt, ezután az ablakhoz totyogott.

- Lám, mégsem képzelődtem a múlt ősszel? - motyogta maga elé, ugyanolyan hangon, amint előbb imádkozott. - Kinyitotta az ablakát, majd fennhangon hozzátette: - Megismerted legalább?

A halálra rémült harangozó lábat váltott, sapkáját lekapta a fejről és a hasához szorította.

- Dicsértessék, plébános úr - rebegette nyomban ezután zavarában, azt sem tudva köszönt-e előbb, vagy nem.

- Mindörökké. No..., beszélj már!

- Csak a kétkerekű kiskocsiját láttam - olyan hangon folytatta, mint a szavalásba belesült gyerek: - Tegnap... mert ugye tegnap temettük el Princz Gyurit. A temetés után mindent az eszembe véstem, mert ugye, miután a plébános úr elmondta, amit elmondott, állandóan

bennem motoszkált a gyanú. Melyik koszorút hová raktam le. Elgereblyéztem a sír környékén a földet... A kapuból láttam meg a kiskocsit. A templom végében, körülbelül a sekrestye ajtajánál. Nagyon sietett. Hiába világított a hold, árnyékban haladt. Éppen csak felfelvillant, mint az őz segge. - A szájára csapott. - Bocsánat a kifejezésért. Tele volt szénával, ugyanúgy, amint a plébános úr látta ősszel. Mondom utána futok, de elnézést ezekért a szavakért, olyan hasmars kapott el, hogy le kellett ülnöm a bokortövébe. Mire elvégeztem a dolgomat, semmi... Mintha a föld nyelte volna el. Pedig utána szaladtam, ő sehol. Se kocsi, senki...

Nem folytathatta, mert a pap, egyrészt, hogy ne beszéljen babonáságokat, másrészt, hogy kettévágja az ijedtségtől megrészegült ember hosszú lére eresztett ömlengését, közbevágott:

- Csak a lényeket, Jani!

- Elhúzom a verset. Nem szégyellem, az ajtót magamra zártam..., utána kilopóztam Princz Gyuri sírjához. Feltúrta, a nyakamat ráteszem, hogy feltúrta. Egyik koszorú sem volt a helyén, és a föld színe is más. Meg én a földdel egy szintbe, de inkább lejjebb, mint feljebb... szóval - dadogott -, a sírhant alá raktam a köveket, most mind a tetején hevernek. Kissé rájuk taposott. Úgy...

- Keréknyom?

- Elgereblyézte.

- Láttad?

- A kocsi után, közvetlenül a kerekek mögé gereblyéket kötözött. Külön az egyikre, külön a másikra. Ezekre rongyot dobott... Minden nyomott eltakarított. Sokáig törtem a fejemet, amíg rájöttem.

- Tehát nem láttad, csak gondold?

- Sejtem. Meg az a sáv, amelyet maga után húzott. A falusiak is ezt teszik lopásuk után, hogy elrejtsek a nyomokat.

- Kinyitom az ajtót, és amint vagyunk azonnal bemegyünk a főjegyző úrhoz...

Am hiába erőltette, a harangozó nem ment vele. Ősi paraszti ösztöne tiltakozott ellene, amelyet a pap megértett. Nem is erőltette sokáig, útjára engedte. Ő sem ment be azonnal. Előbb megreggelizett,

maga is elcsodálkozott ezen a nyugalmán, ezután eligazította a házvezetőnőjét és az egyetlen férfi kocsisát, s csak ezután ballagott be a faluba.

A jegyző azonnal fogadta.

- Megint amiatt a különös, kiskocsis ember miatt zavarom a főjegyző urat.

- A temetőre gondol a plébános úr?

- Ősszel én, most a harangozóm is meglátta a temetőben - tért azonnal a tárgyra a pap a kölcsönös üdvözlések után. - Szénát lopott, meg most az egyik síron összevissza forgatta a koszorúkat, sőt a sírt is feltúrta - sorolta az öreg pap, teljesen elbizonytalanodottan, mint aki maga sem tudja, hogy mi történhetett ott, s mit akar most itt a főjegyzőtől. - Nem is folytatta tovább, zavartan húzogatta a vállát, tártá szét a két kezét.

- Rögtön értesítem a csendőröket, akik azóta is figyelik a temetőt. Nem vette még észre őket a plébános úr?

- Én nem, de Kállai Jani, a harangozóm említette néhányszor, hogy csendőröket látott a temetőben.

- Most újra szólok nekik. Ne féljen elkapják. Egyébként - tette hozzá elgondolkozva -, a sírt nem bontatom egyelőre ki, előtte kinyomoztatom, hogy gyűrű esetleg aranyfog...

- Ha a halottra gondol a főjegyző úr - vágott szavába a pap -, Princz Gyuri nagyon szegény ember volt. Az egy ruha, amelyben eltemet-tük, ha azt is kölcsön nem kérték...

Valaki kopogtatott.

- Köszönöm a bejelentését - emelte fel a hangját a főjegyző -, amint mondtam azonnal intézkedem.

Mialatt az ajtó felé lesett, azt mérlegelte, hogy kiszóljon-e vagy várjon, a plébános mindent elérve, sietve elköszönt és kisetett.

Alig lépett ki a kapun, máris rákiáltottak.

- Jöjjön gyorsan, plébános úr!

Sipka Matyi volt, az egyik egyházközségi elöljáró. Erősen érződött rajta, hogy futott, ugyanis alig kapott levegőt.

- Mi az, mi történt? - kérdezte a pap csodálkozva.

- Gyurkovics Berci felakasztotta magát.
- Meghalt?
- Levágták, de szerintem vége.
- Orvos?
- Érte is elszaladt valaki.
- Meleg még a teste?
- Há...át! Úgy vélem, még fel lehetne adni neki az utolsó kenetet.
- Máris futok a templomba.
- Ne segítsek?
- Nem kell - kiabálta vissza, mert tényleg futásnak eredt, azonban csak rövid ideig bírta szusszal. Öreg volt, a lábai is fájtak, ezért hamarosan abbahagyta a rohanást, alig ballagott.

Körülötte a falusiak egymás után tódultak ki a házuk elé. Ki sajnálta, ki közömbösen fogadta a hírt, hogy Gyurkovics Bertalan három lánya és a felesége elvesztése után összeroppant és felakasztotta magát... Az öreg pap azonban ezekből a beszélgetésekből semmit sem hallott. A templomba sietett a szentolajért, hogy mielőbb megkenhesse vele a kihűlésnek induló testet. A lábait, hogy tisztán álljon oda, ahol mindenért számon kérik...

8.

Timándi Ferenc meghalt. A réten kaszált. Kimelegedett, jéghideg forrásvizet ivott. Másnapra kiverte a hideg, éjjelre belázasodott, a következő reggelre pedig, rövid szenvedés, kínlódás után szabályosan megfulladt. Vagy a szíve mondta fel a szolgálatot, vagy megbénult a légzőszerve. A halottkém mindenestre, ezt az utóbbit állapította meg. A legkisebb fia a kötelezőn előírt katonaéveit töltötte valamelyik távoli laktanyában. Értesíteni kellene. Támadt is nagy lőtásfutás a rokonság körében. Először a bíróhoz, onnan a főjegyzőhöz futottak, aki a Területi Királyi Hadkiegészítő Parancsnokságra küldte őket, ahonnan táviratilag értesítették az illetékes laktanyát... Ám hiába várták, halogatták a temetést, csak nem érkezett haza...

A temetés utáni harmadik napon állított be a szülői házba.

- Jaj, édes fiam - borult az anyja sírva a nyakába -, jaj édes fiam! Nincsen többé apád!

A szemét törölgette, és elkeseredetten bólogatott.

Miután, mind a ketten alaposan kisírták magukat, ifjabbik Timándi Ferenc a legközelebbi székre rogyott. Anyja a falat támasztva szipogott:

- Mennyire szeretett - jegyezte meg a fel-feltörő sírásától összerázódva -, lázalmában is tehozzád beszélt. Káplárnak nevezett, s többször a neveden szólítottatott...

- Ma már nincs káplár, csak szakaszvezető.

- Ő mégis káplárt emlegetett.

Közben az idősebb testvére is bejött. Mialatt üdvözölték egymást: kezét fogtak, összeölelkeztek, néhány szót váltottak, az anyjuk tiszta abroszt hozott, és leterítette vele az asztalt. S csak ezután itatta fel könnyeit fekete szegélyű zsebkendőjével.

- Megfulladt. Tele volt a melle vízzel - pityergett, jajgatott tovább.

- Láza, mert amint kivettem a szavából nagyon lázas lehetett.

- Valósággal tüzelt a teste. Ajkai kicserepesedtek, szája minduntalan kiszáradt. Szeme, emlékszel, milyen szép, kék szemei voltak

apádnak, lángban égtek, úgy csillogtak, mint... - A szavakat kereste, miután nem talált, gyorsan másra terelte a szót. - Semmit sem tűrt meg magán.

- Nem csavarták be vizes lepedővel?

- Dehogy nem, dehogy nem! Mézes rongyot raktunk a mellére. Talpaira krumplit kötöttünk. Felszeleteltük, konyharuhába raktuk, úgy.

- Miben temették el, mert ugye rendes ruhája... - Körülnézett, két kezét hol széttárta, hol bizonytalankodón összezárta.

- Éppen most akart venni magának - vágott közbe az anyja. - Disznókat adtunk el, meg terményt... - a szót húzta, végül riadtan pislogott a szomszédos szoba ajtajára. - A sifonban van a pénz.

Azért körülményeskedett ennyire, hogy minél később kelljen kimondania az igazságot, amit előbb-utóbb ugyan közöl majd a fiával, csak előtte jól előkészíti és erőt gyűjt hozzá. A másik fia azonban egy pillanatig sem húzta tovább az időt.

- A te ünneplő ruhádban temettük el - közölte vele. - Kopott volt, meg mire leszerelsz, úgylis szűk lesz, nem igaz?

- Inkább neked veszünk újat. Apádnak, szegénynek a földben a kopott is megfelel.

A kiskatona megüvegesedett, tágra meredt szemmel bámulta őket. Arca elsápadt. Homlokán felhúzta a bőrt, melle megemelkedett, mialatt felkiáltott:

- Abba varrtam az összes pénzemet - hangja hirtelen berekedt s re-megett.

- Mi...it? Kérdezték riadtan, szinte egyszerre mind a ketten. - Mibe varrtad a pénzedet? - hörgött a szó az anyja szájából tovább, mialatt a másik fia idegesen verte a két öklével a falat.

- A kabátom bélésébe. Felvágtam a varráson... Azon az oldalon fejtettem fel a varrást, ahol nincsen belső zseb. Alája dugtam, és vissza-varrtam.

- Mennyit? - vágott közbe az anyja, miután elrugaszkodott a faltól és a fia mellé lépett. - Mennyi pénzt varrtál bele, fiam?

- Kerek ötezer pengőt.

Ifjabbik Timándi Ferenc még süldő gyerekkorában itt hagyta a falut. Felment Pestre, ahol némi akadályok leküzdése után kocsisnak szegődött el. Gazdag hentesnél szolgált. Lovas kocsival járta a várost. Húst hordott ki a vendéglőkbe és a kórházakba. Emellett más munkákat is elvállalt, amiért egészen szépen keresett. Nem ivott, nem cigarettázott, szórakozni se járt el, minden egyes fillért félrerakott. Szerencse is érte, egyszer, közvetlenül azelőtti nyáron történt, mielőtt behívták volna katonának. A Margitszigeten dolgozott napszámban. Valaki a Dunába esett. Hallotta a segélyhívást, odafutott s gondolkodás nélkül a fuldokló után vetette magát és kihúzta a partra. Híres orvosprofesszor egyetlen fia volt, aki hálából kétezer pengőt adott neki...

- Ötezer pengőt! - szörnyűködött ismét az anyja, közben a fejéhez kapott s jajveszékelnéni kezdett. - Ennyi pénz! - Újból a falhoz lépett, és beleveregette a fejét - És ez most mind az enyészeté. Mit tettem, mit tettem!

A katona fia melléje lépett, elhúzta a faltól, nehogy kárt tegyen magában.

- Miért nem mondtad meg nekünk? - kérdezte, ezalatt a testvére.

- Nem is tudom. Mondom, leszerelek, egy darabka földet, lovat és tehenet veszek rajta. Nem megyek vissza Pestre, végleg letelepülök itthon. A magam ura leszek. Félttem, hogy ellopják. Ott biztos helyen volt, gondoltam...

Az anyja hangos jajveszékélése akasztotta meg.

- Mind odaveszik. Miattam veszik oda, ez a rengeteg pénz! - kiabálta fakón, jajveszékélő hangon.

- Ássuk ki! - javasolta hirtelen a testvére.

Ifjabbik Timándi Ferenc azonban gyorsan letorkolta.

- Meggyalázni apánkat! Feldúlni a sírját! A világ minden pénzéért sem háborgatnám meg a sírjában! Sok...sok pénz, de nem a világ! Majdcsak lesz valahogyan. Meg nem is szabad, megbüntetnek miatt.

Az anyja letörölgette a könnyeit, és mindenre elszántan állt a gyerekei elé.

- Én is azt mondom: ássuk ki! Teljesen igazat adok a bátyádnak. Több mint harminc évig voltam a felesége, éltem vele jóban-rosszban... - Szeme kimeredt, fakó arca megnyúlt. - Ti nem nyúltok hozzá. Kiássátok a sírt, felfeszítitek a koporsó födelét, utána, én a felesége leereszkedek a sírba, kigombolom a zakóját, kivágom a bélést és kiveszem belőle a pénzt...

- Szaga van. Felpuffedhetett a hasa, s ha kifakad?

- Három napig feküdt kiterítve, mégsem éreztünk abban a nagy melegben szagot, Igaz Lajcsi?

- Tényleg így volt. Mi, még vártunk volna rád egy-két napot, ha a jegyző nem sürgeti meg a temetést - buzgólkodott a testvére az anyja szavába kapaszkodva.

- Nagyon sovány ember volt. A soványok pedig nem puffednek fel - súgta az anyja.

- A múlt éjjel mindent bevilágított a hold - vette át újra a szót Lajcsi. - Ha nem borul be, megint világos lesz éjfélre. Ásót, lapátot... mindent viszünk. Egy órára végzünk...

Kezük-lábuk járt igyekezetükben, mialatt csak rávették a nemrégén hazaérkezett katonát, aki még huzakodott egy ideig, de végül is beleegyezett. Arcának redőzetében a mély elszánás tüzének árnyéka lebegett. Sem a mozgása, sem az arca, csak a szeme árulta el, hogy mennyire bántja az eset.

A hátralévő időben ifjabbik Timándi Ferenc - a katona - sorra járta a rokonokat. A testvére, meg az anyja addig az állatok körül forgolódott.

Szép csendben ereszkedett le az este. A hold kerek feje tíz óra tájban tűnt fel a házak fölött. Egy óra múlva bearanyozott mindent. Úgy beszéltek meg, hogy nem egyszerre mennek ki a temetőbe. Először Lajcsi indult el, ő vitte a létrát, utána Feri, a katona következett. Ásót és két lapátot szorongatott a hóna alatt. Utoljára, jó sokára az anyjuk ballagott fel a temetőbe. Ő gyertyát és gyufát vitt magával.

Lajcsi rövid szemlét tartott a sír körül s mellett, majd leszedte a koszorúkat, kihúzta a keresztet is. Teljesen előkészítette a terepet, mire a testvére melléje ért.

Az ásáshoz egyszerre kezdtek hozzá. Nagyon gyorsan haladtak lefelé a laza földben, így mire az anyjuk is kiért, már ki sem látszottak a földből. Az föléljük állt, és visszafogott hangon, jajongani, sopánkodni kezdett.

- Szegény apátok még a sírjában sem nyugodhat. Miattam van, miattam történt mindez! - sóhajtozott, majd némileg felvillanyozódottan folytatta: - Ötezer pengőt csak nem hagyhatunk elveszni! Tudta, ő is tudta, mennyire szegények vagyunk. Nem okolna engem, elvégre jót akartam. Nem tudtam a belevarrt pénzről...

Még tovább mondja, ha Lajcsi fel nem kiállt a sírból.

- Mindjárt elérjük a koporsót.

- Óvatosan lapátoljátok ki a földet, ne álljatok mind a ketten egyszerre a koporsóra, nem azért, mintha beszakadna, hogy elférjete...! - szólt rájuk az anyjuk. - Ha elértétek, söpörjétek le róla a földet a kezetekkel! Feszítsétek fel, szóltok, én azonnal lemegyek és kiveszem a pénzt.

Ezentúl csak az egyikük dolgozott, a másik, miután kérésükre az anyjuk lenyújtotta gyertyát, meggyújtotta, a sarokba állt s világított neki. Faluhelyen, akkoriban sokkal szélesebb és hosszabb sírokat ástak, mint manapság. Bőven elérték benne.

- Nem hittem volna, hogy még egyszer meglátom aput - súgta a kiskatona.

- Meglepetés sokszor érhet bennünket testvér.

Még be sem fejezte, amikor az anyjuk kétségbeesetten leszólt:

- Valaki jön - teljesen megrettenve tette hozzá: - Csendőrök. Ugorjatok ki gyorsan!

Kimásztak ugyan, de menekülésre nem maradt idejük. Még fel sem eszméltek, a csendőrök máris ott termettek. Rohanva érkeztek. Pus-kájuk végére tűzött szuronyaikat előreszegezték. Fel-felcsillantak a holdfényben. Egymástól távolabb megállva valósággal közrevették őket.

- Ásót, lapátot ledobni - rivallt rájuk az egyikük, aki csak azután folytatta, miután azok lehullottak a két fiatalember kezéből a földre. - Szóval maguk azok a híres hullarablók! - gúnyolódott morbidan.

- Mi...ii? - kapkodta a levegőt özvegy Timándi Ferencné, majd élesen szembefordult velük. - Tudják ki fekszik ebben a sírban? A férjem: Timándi Ferenc. Ott a kereszt, olvassák el! Harmadik napja temettük el...

Nem mondhatta tovább, mert Feri, az egyik fia, a katona, eléje lépett.

- Majd én elmondok mindent, ami azóta történt, mióta hazajöttem! Beszélhetek szakaszvezető úr? - kérdezte meg ezután katonásan a legközelebb álló csendőrtől.

- Mondja!

Szóról szóra elmondott nekik mindent, ami azóta történt, amióta hazaérkeztek. Így fejezte be:

- Igazat mondtam-e, nem-e, könnyen eldönthetik. Felnyitjuk a koporsót, anyám felvágja a bélést, a pénzt, amelynek összegét előre megmondtam, a saját kezükkel is megszámolhassák. Ötven darab százaz lesz.

A két csendőr tanakodón lesett egymásra, aztán a szakaszvezető, mivel teljesen logikusak voltak a katona szavai, meg kissé maga is kíváncsivá vált, rászólt:

- Előbb maga megy le, utána a bátyja. Felfeszítik a fedelet és szólnak! Én világítok. - Elővette az elemlámpáját. A gyertyát kimászásuk előtt eltaposták.

- Igenis! - vágta rá az katonásan, és már indult is.

Lent azonnal neki esett a koporsó fedelének, amely legnagyobb meglepetésére azonnal megemelkedett, amin belenyomta az egyik jól látszó részbe az ásója hegyét.

- Le sem szegeztétek? - kérdezte meg csodálkozóan a bátyjától.

- Bíró Pista, meg Kállai Jani bácsi, a harangozó szögezték le. Két-két szöget vertek be ebbe is, abba az oldalba is.

Még be sem fejezte, amikor a kiskatona, mint akit alaposan mellbevertek, felkiáltott.

- Üres.

Az asszony jajveszékelné kezdett.

- Ellopták a férjemet. Mi beletettük... A plébános úr is beszentalte. - A haját tépte. - Ez... ez nem lehet igaz! Jaj, a szívem! Jaj, a fejem!

Nem színészkedett, nagyon összetört. Ha nem kapja el az idősebb fia összeesik.

- Jöjjön fel! Hagyjon ott mindent! Bekísérem magukat az őrsre! - Ezután a társához fordult. - Maradj itt!

- Igenis!

Az események ezután, de már az egész falu szeme láttára történt, gyorsan követték egymást.

Pirkadat után valamennyi sírt kihantoltak, összesen ötöt, azokat, amelyeket ősztől tavaszig temettek be, köztük Sípos Daniét és Princz Gyuriét, vitéz Gyurkovics Berciét is. Mind az öt koporsó üres volt. Valamennyi halottat elvitték...

Majdnem az egész nép a temetőben szorongott. A kezüket tördelték és sopánkodtak. Nagyban akadályozva a munkákat, mindenütt ott akartak lenni. Alig győzték őket elzavarni a csendőrök, akik segítséget kértek s kaptak..

9.

A faluban a legtöbb gondot most a szénakaszálás okozta. Gyakran esett az eső, meg itt volt ez a hullarablás sorozat is, amely annyira felzaklatta az embereket, hogy a legtöbben csak a híreket várták a munka helyett: elkapták-e a tettest, ha igen, ki az s miért tette? Hírek pedig bőven érkeztek, szájról szájra, léggömbként röpködtek tovább. Mindenki fújt bele egy kicsit, abból a buborékból, amelyet itt-ott halott vagy ő maga kiagyalt...

A falut és a környékét csendőrök lepték el, de csatlakoztak hozzájuk civil ruhás nyomozók is, akik sorban kihallgatták a kiásott és eltűnt halottak hozzátartozóit, és másokat.

Habara Jenő udvarán négy napszámos, meg a kocsis kis kupacba tömörülve beszélte meg a legújabb híreket, amelyek leginkább a minden lében kanál kisbírótól származtak, aki bennfentesként, innét és onnét is el-elcsípett a hivatalos beszélgetésekből, kihallgatásokból valamit, amíg a gazda közējük nem csettintett érdes szavainak ostarával.

- Gyerünk, gyerünk emberek! Az úton majd tovább beszélgethetnek. - A fejét vakargatva tette hozzá: - Birgés Jónás - a falu időjosa - szerint a hét közepére újra esik az eső. Ma mindenképpen le kell vágnunk a sarjút. Holnap megforgatjuk, holnapután pedig boglyába rakjuk. Csütörtökre tölem vígan eshet.

Ő nemigen gondolt ezekben a napokban az olyan nagy port felvert hullarablás sorozatra. Idejét, gyorsan duzzadó gazdaságának szaporodó gondjai kötötték le. Most is, miután felült a bakra a kocsisa mellé, a kaszások hátul a kocsifarában telepedtek le, azon törte a fejét, hogy mit csináljon a felesleges szénával, mert rengeteg szénát takarít be az idén. Eladja-e vagy tárolja. Meg vegyen-e üszöket, esetleg növendék bikákat, mostanában ugyanis eléggé olcsók a növendék állatok... - Hátra pillantott. - Mennyire könnyű ezeknek - irigyelte meg a kaszásait -, összevissza locsognak, amíg neki majdnem szétesik a feje a sok gondtól...

A gazdák rétje felé tartottak, amely jó két kilométernyire esett a falutól. Azelőtt minden valamirevaló falusi embernek akadt itt része. Most négyüké az egész, legtöbb az övé. A megszorult gazdák egymás után adják el a részüket, ő - rövid alku után - rendszerint megveszi.

Egész úton nógatta a kocsisát: gyorsabban! Csapj a nyakuk közé, Jani! Ezért eléggé hamar kiértek a helyszínre, ahol gatyára, ingre vetkőztek és azonnal nekiláttak a kaszálásnak. Azonban még egy órácskát sem dolgoztak, a kisbíró máris megjelent. Kerékpáron érkezett, már messziről kiabálta:

- Habara gazduram! - mert már csak az öregebbeknek volt: te Jenő, de közülük sem mindenki tegezte ebben az időben, a fiatalabbak meg a bevándorlók Habara úrnak vagy gazduramnak szólították. - A főjegyző úr hívhatja. Rendkívüli előljárósági ülést tartunk. Szíveskedjék megjelenni - hivataloskodott, tisztségéhez mérten, udvariasan.

Habara Jenő, mint a konctól elzavart kutya, morogva fogadta.

- Most, a legnagyobb munkaidőben? Mire beérek a községházára, és végzünk dél lesz, oda a napom. - Hangosabban, majdnem kiabálva tette hozzá: - Miért nem estére rakta a főjegyző úr, vagy amint szoktuk vasárnap délutánra.

- Fontos - a kisbíró csak ennyit mondott, a többit hivataloskodó mosolyának ráncaiba rejtette, holott ő sem tudott többet, de hát muszáj ezt másnak tudnia?

- Jó, megyek! - legyintett a kezével kutyamód morogva Habara Jenő.

Ahhoz a sziklatömbhöz sietett, amelyre a ruháját rakta előbb.

A gazdák rétjén, a gyíkok és a mezei kígyók legnagyobb örömére, több hatalmas szikladarab hevert. A vasút építésekor, a közeli hegyoldal robbantása után szakadtak le, görögtek ide és máshová. A síneket ugyanis, közvetlenül a hegyek tövében fektették le, ezért azok egy részét „le kellett faragni”, amíg máshol töltéseket emeltek és így tovább. Több ilyen vagy ehhez hasonló szikladarab került ezekre a részekre, meg a környékére. Nagy részét szétverték és hazahordták. Ki házat, ki istállót vagy kerítést épített belőle magának. Csak azok a

szikladarabok maradtak ott, amelyeket nem bírtak szétverni. Ez a kérdéses, hatalmas szikla, amint ezen a részen a többi is, a közeli erdő mellett feküdt. Alatta, az egyik kis bemélyedésben, a leghűvösebb részben vizeskorsó pihent, a másik oldalon, amint illett a gazdától kellő távolságra a kaszások ruhái heverték.

Alig értek oda, máris felkiáltott:

- A nadrágom! - Az emberei felé fordult és megismételte, csak most jóval hangosabban s ezt is hozzátette: - Erre a kiálló kőre akasztottam, most meg sehol!

Odébb, az erdő szélén gyerekek játszottak. Birkákat, kecskéket legeltettek, őriztek. Gyanakodón kiabált feléjük:

- Nem láttátok a nadrágomat?

- Nem... nem... - kiabálták vissza egymás után megszeppenve.

- Járt erre valaki, rajtatok kívül? - kérdezősködött tovább a gazda.

- Az orosz - mindenki így nevezte a faluban Török Istvánt, mióta hazajött a fogságból -, disznókat legeltetett. Mindnyájunkat elzavart innét.

Közben a napszamosai is köréje gyülekeztek, részben, hogy kihasználva a kellő alkalmat, kissé kifújják magukat, másrészt kedvében akartak járni a gazdájuknak.

Habara Jenő újra a kaszásai felé fordult. Nézése, mozgása kifejezetten elképedtnek, riadtnak tűnt.

- Tegnap is így jártam. Akkor is ide akasztottam. Csak nézem, nézem a nadrágom sehol. Odébb, majdnem bent az erdőben leltem rá, arra... a fenébe. - Kreisz Gáborhoz a legfiatalabb kaszásához fordult: - Nézz már utána, Gabi! Hátha most is ott lesz. - Fejével egy irányba mutatott. - Arra keresd, az öreg Mákos Marci bükkfájánál.

Ez a Mákos Marci, a község kanásza, híres fafaragó művész volt. Állítólag mindig ez alatt a fa alatt ült, legalábbis, ha faragott. E korosztály közül már senki sem ismerte. Rájuk maradt ez az elnevezés is, mint sok más.

Kreisz Gabi szófogadón elrohant, de mire odaért volna az egyik gyerek, aki ugyancsak a nadrág keresésére indult, felkiáltott:

- Itt van!

- Na ugye, megmondtam - vágta rá Habara Jenő felcsillanó hangon, mégis aggodalmaskodva. Amúgy is félős ember volt, most kifejezetten megrettent, a hangja is remegett. - Tegnap is ott volt. Pont ott, annál a bokornál, a fa alatt. Ez meg, hogy lehet?

- Róka tehette - jegyezte meg hátrafordulva Kreiszi Gabi. - Én a cipőmmel jártam így a múltkoriban - nevetett -, csak abba bele is huzozott.

A társai hitetlenkedve nevettek fel.

- Ne beszélj hülyeségeket!

- Itt dögöljek meg, ha nem így volt. Isten üccse, ha nem így volt - döngötte a mellét.

Habara Jenő a gyerekek elé ment, a kaszásai hűen követték. Egyik gyerek felvette a földről a nadrágot, meglóbálta, vissza akarta hozni, ő azonban feléje intett a fejével.

- Várj! Előbb alaposan szétnézek azon a helyen, mert most már nagyon izgat a dolog.

Odaérve kivette a nadrágot a gyerek kezéből, megforgatta, utána kényszeredetten Kreiszi Gáborra nevetett.

- Ezt nem huzozták le - megszagolta, ám alig emelte az orrához, a bokorból két jókora disznó törtetett elő. Eddig feküdtek. Tőlük jóval messzebb Török István, a kanász állt. Egy fának támaszkodott. A jelenlévők, sem a disznókat, sem Török Istvánt nem látták eddig. A disznók felütött fejjel, szimatoló orrmozgások közepette, kifejezetten támadó mozdulatokkal és horkantásokkal közeledtek. Az egyik kaszás, aki legelsőként látta meg a disznót, orron csapta a hozzá legközelebb eső állatot a kaszája fejével, mire az felsikított és elrohant. A másikat a gyerekek riasztották el a botjaikkal.

Habara Jenő elképedten bámulta a disznókat.

- Mit akarhattak ezek a dögök velem? - ámuldozott, riadozott, az embereire lesón. - Minap is ezt tették velem.

- Róka szagot éreztek a gazduram ruháján - erősködött tovább Kreiszi Gabi.

Még mást is mond, ha Habara Jenő váratlanul rájuk nem rivall:

- Gyerünk... gyerünk, emberek! Igyekezzenek helyettem is, mert hallhatták: a községházára kell mennem... - Kit tegezett, kit magázott...

A faluban, ezalatt váratlan esemény történt.

Ezen a nyáron rengeteg gomba termett, ezért, aki tehette szabadidejében az erdőt járta.

Kállai János, a harangozó is ezt tette, csakhogy ő a gombagyűjtést összekapcsolta a süldőmalac vásárlásával. Régen hallotta, hogy Török István malacokat nevel, és eléggé olcsón árulja azokat. Gondolta felkeresi, és vesz tőle egy jókora süldőt hízonak. Török Istvánt azonban nem találta a kunyhójában, ezért azon a helyen kezdte el keresgélni, ahol a malacait tartotta. Itt az egyik rozoga, ideiglenesen összetákolta fészerben, egészen váratlanul arra a kis, kétkerekű kocsira bukkant, amelyet a temetőben látott azon a bizonyos hajnalon. A gerblyéket és a rájuk dobott rongyokat is megtalálta, amelyeket előzetes feltételezése szerint, a kerekek után kötöztek nyomtörőként.

Miután végigfutotta szemével, egyetlen pillanatig se nézelődött tovább. Ijedten megfordult és futni kezdett a falu felé. Futott... futott, nagyon elfáradt, mégis egyetlen pillanatra sem állt meg pihenni. Melle zihált, szája tátva maradt, lábai rogyadoztak, elvégre nem volt már fiatal. Bent a faluban több emberrel összetalálkozott, ám hiába kezdezték a felzaklatott képű harangozótól: mire ez a felzaklatott rohanás, ő nem válaszolt.

Ugyanilyen feldúlt ábrázattal állított be a jegyzőirodába is. Előtte a paphoz ment, de nem találta otthon, a környező tanyákat járta, ezért megtörtént, ami azelőtt soha, felkereste a községházát...

A főjegyző a községi képviselőtestületi ülésen elnökölt, ezért a segédjegyző fogadta. Miután alaposan kifaggatta, azonnal hívta a csendőröket, akik két óra elteltével már Török István kunyhójában jártak.

Ő ezekkel a szavakkal fogadta a csendőröket, éppen beterelte a disznókat.

- Ha nem jönnek, én megyek magukhoz. Ha ma nem, holnap mindenképpen felkeresem az őröt. Most pedig kísérjenek be a község-házára, ahol érdekes dolgokat tudnak meg tőlem.

Így is történt.

Bent a községházán Török István azonnal beszélni kezdett:

- Én szedtem ki a halottakat, összesen ötöt. Ruhájukat eladtam, malacokat vettem az árán.

Kigombolta az ingét. Nyakában spárgára fűzött bőrzacskó lógott. Bogozgatta, húzogatta, mígnem kiöntötte tartalmát az asztalra.

- Két gyűrű meg egy aranyfog, s néhány megtakarított pengő.

Elhallgatott, ezért az egyik csendőr megkérdezte:

- Mit csinált a holttestekkel?

- Mindegyiküket elégettem. Egy kivételével visszavittem a sírjaikhoz és maradékaikat beleástam a sírdombjaikba. Az egyiknél megzavartak, ezért azt nem ástam bele a sírdombba, egyszerűen rászórtam a hantokra.

Rövid szünetet tartott. Fejét lehajtotta, előbbi bőrzacskóját, de most már üresen visszadugta az inge alá, és begombolkozott. Miután végzett újra a csendőrökre nézett, és folytatta:

- Ennyi! Ha tudni akarnak valamit, kérdezzenek!

A sokat tapasztalt csendőrök, megrökönyödötteen bámulták az arcát, mígnem egyikük hirtelen elhúzta a száját:

- Szó, ami szó - kezdte ugyanez kiérezhető undorral, egyébként ő vezette a kihallgatást - ezt nem hittem, képzeltem volna el magáról, noha disznópásztor. Évekig harcolt Oroszországban a vörösök ellen, és...

Török István nem engedte folytatnia.

- Most már bevallom: rablóbandában és nem reguláris fegyveres csapatok oldalán tevékenykedtem kint.

Most meg a csendőr szakította félbe.

- Ezt senki sem kutatta itthon. Sőt, most már megmondom: felakarták terjeszteni... - elharapta a szó végét, jóval később tette hozzá. Hangja elgondolkozóvá s gúnyossá vált. - Pénzt, sok pénzt kapott volna, netán vitézi címet, földet... meglehet, de mindennek vége! -

Nagystílűen legyintett, majd Török Istvánra meresztette a szemét. - Miért akart mindenáron börtönbe kerülni?

- Mert szabadulni akartam, minden áron szabadulni akartam ebből a faluból, ahol a feleségem meg...

- Miért nem költözött el? - állította meg a csendőr. - Felszedi a sátorfáját, és kész!

- Megteszem, ha nem gyengülök el. Irén, mármint a volt feleségem, meg én valamikor nagyon szerettük egymást... Itt tartott, vonzott, mint mágnes a vasat.

- A rozsdás vasat, mert maga... Ugye tudja, mi vár magára?

- Itt is disznópásztor voltam, a Szegedi Csillagbörtönben is az leszek.

- A szegedi csillagban? Aligha.

- Úgy értem, ahová majd kihelyeznek onnét. Ott legalább tisztességes kosztot kapok. Egyébként nem vagyok igényes, mindegy mi, csak főt étel legyen és ne moslék, mint amit kaptam Beteg Jánoséknál. Meg itt közönséges földkunyhóban laktam. Ott kényelmes cellában alszom majd.

Az előbbi csendőr váratlanul az ablakra mutatott.

- Hallja ezeket a felháborodott, magukból kikelt, mérges hangokat? Tele van az udvar a néppel. Ha elkapnák, tudja mit csinálnának magával?

- Széttépnének, mint libák a rongyot.

- Így igaz.

A másik csendőr közberöhögött.

- Fasírtat csinálnának, mint maga a halottaikból - ízléstelenkedett.

Kintről egyre erősödő lárma hallatszott be. Férfi és gyermekhangok követelték Török István nyilvános felakasztását. Ő mit sem törődve velük nyugodtan folytatta:

- Indiában, meglehet máshol is elégetik a halottakat. Hamujukat a Gangeszba szórják. - A szája szélét vonogatta, majd hirtelen kivágta: - Inkább élő embereket öltem volna meg? Ezek egyszer már meghaltak. Még a bíróság sem ítélhet halálra miattuk. Néhány évet rám szóznak, amit ha szíjat szabnak is a hátamból kibírok.

- A bőréből, akarta mondani, nem?- kérdezett közbe az egyik csendőri precízsséggel.

Amint a kinti hangokból, kiabálásokból, felfordulásból kivették, újabb csendőrök érkeztek, akik kifelé terelték az embereket az udvarból. Miután minden elcsendesedett, váratlanul kinyílt az ajtó. Két civil ruhás idegen férfi lépett be az irodába. Ismerősen üdvözölték a csendőröket, majd Török Istvánhoz fordultak:

- Bekísérjük az őrsre!

Még be sem fejezte, amikor újból kinyílt az ajtó. A főjegyző lépett be. Török István ekkor a kihallgatást vezető csendőrhöz fordult:

- Engedjenek meg egy kérdést, az utolsó szó jogán!

Az a fejével intett, hogy beszéljen!

- A disznóimat - kezdte a főjegyzőhöz fordulva -, történt, ami történt, Habara Jenőre hagyom.

Az előbbi csendőr lekezelően rászólt:

- Mindenét lefoglaltuk. Nyomozóink még mindig kint dolgoznak a helyszínen, magánál és a temetőben.

- Etetni, gondozni akkor is kell azokat a sertéseket - szakította félbe kapkodón a csendőrt a főjegyző. Érzékelhetően igyekezett Habara Jenő kezére játszani a disznókat. - Szerintem nyugodtan rábízhatjuk...

Folytatás helyett a csendőrhöz hajolt, a fölébe sűgött valamit. Török István jól hallotta mit: - Egyszer úgyis el kell adni azokat a döböket, a faluban jelenleg másnak nem igen van pénze, és elöljárósági tagunk is.

A csendőr azonnal megértette: olcsón akarja a kezére játszani, ezért rövid, látszólagos latolgatás után beleegyezően rábólintott. A főjegyző ezután török Istvánhoz fordult:

- Rendszerben van, azonnal közlöm vele!

Már indult is. Köszönés nélkül ment ki az irodából.

A csendőrök rövid készülődés után Török Istvánt az állomásra kísérték. Két nyomozó vette közre. Elöl-hátul csendőrök mentek, a falusiak haragjától védték, akik torqukszaktából ordítottak:

- Hullarabló! Ezért jöttél haza, hogy meggyalázd a falunkat? Piszok... szemét...

És még sok mást. Meg is dobálták volna kővel, ha a csendőrök nem kapnak erősítést. Újabb három csendőr érkezett, akik perceken belül hazazavartak mindenkit.

Török István még az állomáson tartózkodott. A váróteremben várta a vonatot, amikor meghallotta a hírt. A forgalmisták beszélgettek egymás között. Ketten voltak, ők adták ki a jegyeket is, harmadik az állomásfőnök, ő azonban nem mindig tartózkodott az irodában. Török István közvetlenül a jegyváltó-ablak mellett ült, ezért minden egyes szavukat jól hallotta.

A következő volt ennek a beszélgetésnek a lényege:

Habara Jenő, amikor a főjegyző közölte vele a hírt, hogy ő kapja meg a disznókat s a malacokat, még bent tartózkodott az ülésteremben, ahonnét azonnal kiszaladt az erdőbe az állatokért. Kapzsisága vezette, ugyanis félt, hogy mások megelőzik és elviszik, esetleg kicsapják őket az erdőbe, és éjjel szépen hazaterelik. Másrészt nem akart Török Istvánnal találkozni... Kint, egyenesen a disznók közé vezetett az útja, amelyek közül kettő, amelyek egyszer már megtámadták az erdőben illetve a réten, hirtelen megvadultak, nekiestek a nadrágjának, amelynél fogva lerángatták a földre, ahol szabályszerűen összevissza harapdálták. A tanúként ott tartózkodó erdész lőtte le őket kétcsovű vadászfegyverével.

Habara Jenő olyan súlyos sérüléseket szenvedett, hogy mire kiemelték a karából meghalt.

Török István behunyta a szemét. Fejét hátrahajtotta a falvédő deszkáknak és meglegedetten elmosolyodott...

A faluban nagyon sokáig beszélgettek, találgattak, senki sem hitte el, hogy ez a furcsa baleset a véletlen műve volt. Így vagy úgy, mindenképpen összefüggésbe hozták török Istvánnal. A többség állítása szerint betanította a disznókat, elvégre egyszer, a kaszások szeme látára támadták meg Habara Jenőt, ha nem zavarják el őket széttépik. S a nadrág, amelyről Habara Jenő maga állította, hogy nem először tűnt el? Ki lophatta el, ha nem az orosz? Ezzel akarta odacsalogatni a disznókat, vagy...

A borzalmas cselekmény teljességére három év múlva derült fény. Török Istvánt, tizenkét évi börtönbüntetésre ítélték, amit a sors iróni-ajaként nem a szegedi Csillag Börtönben, hanem szülőfalujához közeli Füleken, az egyik ideiglenes munkatáborban kellett letöltenie.

A harmadik év végén gyógyíthatatlan kór támadta meg a máját és a veséjét egyszerre. Börtönőr felügyelete mellett ápolták a kórházban.

A falu öreg papja, teljesen váratlanul levelet kapott tőle, amelyben kérte, hogy feltétlenül keresse fel!

A szükséges engedélyek megszerzése után, különös érzésekkel lépett be, a már járni is alig tudó öreg pap a kicsinyke kórterembe. Nyakában stóla lógott, felette kis zacskóban, hite szerinti az Úr Jézus kenyérré változott szent teste, zsebében az utolsó kenethez szükséges szelence lapult, benne a szent olajjal.

A szentírást szorosan a melléhez szorította.

A bűnös ember ruháján rajta tapad felebarátjának vére - gondolta, furává torzult irtózással, mialatt a beteget nézte, akinek arca egyre jobban elszíneződött az erőlködéstől, amellyel feltörő sírását fékezte, mert az öreg pap volt az, aki gyermekkorában hittanra tanította, aki-nél először gyónt, áldozott, aki összeadta őket a feleségével, megke-resztelte s eltemette egyetlen gyermekét... Olyan szemekkel nézte a nagybeteget, mintha a rátapadt vért keresné a testén. Nem annak az öt hullának a vérét, akiket kiszedett a sírjukból, kirabolt és, amint akkor hitte, eltűzelt, azokét, akiket oroszországi hosszú rabló portyázá-sai során kifosztott, megölt. Addig-addig nézte, még tényleg meg nem látta élénk fantáziájának homályos tükrében ezt a vért, amitől akaratlanul összeborzongott. Mert mennyire más volt ez, mint annak a vére, akiét nap s mint nap, bor és ostya formájában átváltoztatja és feláldozza a világ bűneinek bocsánataért. De, hogyan is lehetne egy-forma, amikor az szelíd bárány volt, emez vérszomjas farkas. De hát senki sem mondhatja el, hogy vétke egyedül csak rá tartozik. Vajon önként ment ez az ember a frontra? Nem úgy élt-e azelőtt ő is, mint a többi jámborlelkű falusi? Mások kényszerítették és keltették fel benne, a minden emberben benne lakozó eredeti bűnt, a gyilkosság-nak a káini bűnét. Egyébként is, ha nem lenne vétkes, mit keresne ő

itt ebben a furcsa kórteremben? Mert, amint a beteg és az orvos közti érintkezési pont a betegség, a vezeklő ember és a pap között fennálló érintkezési pont a bűn s annak bocsánata.

Az ágy szélére ült és megkérdezte:

- Nem akarnál meggyónni?

- Nekem teljesen mindegy, hogy minek nevezzük azt, amit közölni szeretnék a főtisztelendő úrral.

- Nevezzük akkor szent gyónásnak! Mondd utánam! - Összerakta a két kezét, szemét az égre emelte. - Gyónom a mindenható Istennek...

A nagybeteg utána suttogetta. Alig fejezte be, Török István máris elkezdte az annyiszor átgondolt mondókáját.

- Habara Jenőt tudatosan eltervezve, fondorlatosan előkészítve téttem szét a disznóimmal. Már akkor elterveztem, amikor megtudtam, hogy elvette tőlem a feleségemet, de megkegyelmezek neki, ha nem tudom meg, hogy veri Irént, s miatta halt meg a fiam. Lázás volt, ő mégsem hívott hozzá orvost... Van az erdőben egy bizonyos gombafajta. Szarvasgombának hívják. Még gyermekkoromban halottam róla az öregektől. Ott a disznók mellett, magam is meggyőződtem a hatásáról. Rettenetesen szeretik, élnek-halnak érte a disznók. A föld alatt is megérik a szamócára s főtt kukoricára emlékeztető szagát. Kitúrják, és mohón felfalják. Eközben viselkedésük teljesen megváltozik. Vadakká, támadókká válnak. Erre, meg Habara Jenő természetes kapzsiságára alapoztam tervemet.

Szemét egy pontra szegezte. Mialatt a régi idők ködét böngészte, hajdani szép emlékei suhintották meg fakó arcának gyűrődött redőzetét, agyának nyitott ablakain az emlékezés sajátos levegője tódult be, mégis csak ennyit mondott:

- Nagyon sok szép hónapokat éltünk át Irénnel, akit, ha hiszi, ha nem, én még mindig szeretek.

Megint elhallgatott. Mivel ez a hallgatás most nagyon sokáig tartott, a pap megsürgette:

- Folytasd!

- A halottakat a disznók beidomítására használtam fel. A karics sarkába állítottam őket. A feléjük vezető utat kiraktam szarvasgom-

bával, hogy hozzájuk csalogassam azt a bizonyos kettőt, a legvadabakat. A halottak nadrágjának szárát is bekenegettem, mert nem adtam el a ruhájukat, a halottakat sem égettem el, hazudtam. A disznóim falták fel őket. Ami megmaradt belőlük, elástam. Miután úgy ment minden, mint a karikacsapás, Habara Jenő nadrágja következett. Azokban a napokban a gazdák rétvén kaszáltak. Úgy intéztem a dolgomat, hogy arra legeltessenek. Kiloptam a nadrágját és bekenegettem szarvasgombával. Annyira hatott, hogyha kissé kedvez a szerencse, ott helyben, a szemem láttára tépik szét a disznók.

- Mi lett volna, ha másik nadrágot vesz fel? - kérdezte meg a pap. Nem akart közbeszólni, akaratlan csúszott ki a száján.

- Másikat? Majd, ha lerohad róla! Csak vasárnaponként húzott magára másik gúnyát, egyébként állandóan egy s ugyanazon házilag szótt, vászonból vart nadrágban járt. Meg szerencsejátékban a nyerési lehetőség csak úgy benne foglaltatik, mint a veszteség. Miért ne nyerhettem volna egyszer én is?

- És, ha akkor, annál a bizonyos felfedezésnél, amikor is a harangozóm berohant... Szóval Habara Jenő nincs a községházán...

- Neki ígérem a disznókat, és meg van oldva minden! Jó olcsón adtam volna. Nem én, Jólesz Pista beszél vele. - Sietve hozzátette: - Természetesen ő nem tudott semmiről, nem avattam bele a tervembe.

Fagyos mosoly futott át az arcán.

- Szerencsém volt. Pontosan bejött, amire számítottam. Ha akkor nem, máskor. Egyszer mindenképpen a horgomra akad. Szóval, éppen ott voltam, amikor a gazdák rétvén kereste a kisbíró. Láttam, hogy azt a nadrágját veszi fel, amelyet néhány perccel korábban kentem be szarvasgombával. Tudatosan nem vittem vissza. Jöjjön érte el ő maga, és találkozzon össze a disznóimmal, a két betanított disznómmal. Jött is s úgy történt, amint már említettem. Sajnos elzavarták őket a kaszások, és a gyerekek. Mindenesetre ez a nap volt az, amikor dülőre kellett vinnem a dolgot. Bejött. Ha nem kapnak el, ez egyébként teljesen mindegy volt már nekem, akkor pedig önként jelentkezem, Habara Jenőnek ígérem a disznóimat. Kimegy értük az erdőbe, mert mindent a kapzsiságára építettem fel. Lám, nem téved-

tem. Az állomáson tudtam meg, hogy széttépték a disznók, a betanított disznóim harapdálták össze. Hihetetlen megkönnyebbülést éreztem...

Eddig, ha kissé szaggatottan is, nyugodt hangon beszélt. Most elfulladt a hangja, s újra besüppedt abba a közönybe, amely napoktól fojtogatta. De csak a pap gondolta így, mert nem közöny volt az, hanem a halál előtti magányosság érzete. Szinte nyüszített ettől a magánytól, az óriási mély magánytól, amely az egész bensőjét körülfogta jéghideg karjaival, mert fájdalmat nem érzett soha. Viszont annyira gyenge volt már, hogy a beszéd is fárasztotta.

A pap rövid ima után áldásra emelte a kezét, majd mintha belebotlott volna az újonnan feltörő gondolatainak göröngyeibe, hirtelen a nagybeteg emberre förmedt.

- Pont a halottak kellettek ehhez? Meggyalázni mások sírját, megzavarni a holtak örök nyugalját. Embereket...

- Ezek nem emberek voltak - suttogta közbe az -, csak tetemek. Holttestek. Lélek nélkül, mert úgy tanította nekünk valamikor a plébános úr, hogy a lélek a halál pillanatában azonnal elhagyja a testet. Gusztus, gyomor kérdése volt az egész.

- Ezek a testek a dicsőséges feltámadásra vártak. Te disznók mocskába juttattad a fenséges öröklétre ítélteteket?

- Azok, akiket úgy szétroncsolt a fronton a snapszer, hogy meg sem kíséreltük összeszedni a maradványaikat?

- Ha a lelked nem is szólalt meg, mert nem mozdult meg benned semmi, lám még most is mentegetőzöl, aki pedig mentegetői cselekedetét, annak a lelkiismerete néma. - Belezavarodott, mert nagyon felindult, egy ideig hallgatott, majd folytatta: - Iszonyatos dolgot cselekedtél. Nincs lelkiismeret-furdalásod?

A pap még mondta volna, ha az meg nem akasztja.

- A lelkiismeret nagyon könnyű műfaj, főtisztelendő úr. Egyik fülkön be, a másikon ki, ennyi!

A pap úgy tett, mintha nem hallotta volna, tovább beszélt, végre visszatalált eredeti gondolatmenetébe.

- Ha a lelked nem is lázongott, a tested nem undorodott? Nem iszonyodtál az oszlásnak induló tetemektől? Fogdosni, ide-oda állítgatni?

- Undorodni, én, amikor „Medve Apó” parancsára élve temettük el az ellenségeinket? Egyszer, sohasem felejttem el, hatalmas csekista tisztet... Nem, őt elevenen nyúzatta meg. A bőréből dohányzacskót varratott magának...

A pap, a feltörő undortól, látható megindulással szólt közbe.

- Ezek után nem félsz a haláltól?

- Mindennel leszámoltam magamban. - Néhány pillanatra elhallgattott. Lélegzete felgyorsult, szavai kapkodókká váltak. - A haláltól én sohasem féltem. A meghalástól félek, attól nagyon félek, főtisztelendő úr!

- Bánd meg a bűneidet, és én... - feloldozlak, akarta mondani, de nem jött a szájára, egyszerűen képtelen volt kimondani.

Nem is folytathatta, mert a nagybeteg felsóhajtott.

- Nem én akartam így! - mentegetőzött, mintha megérezte volna a pap lelkitusáját. - Szépen élünk, gyerekeket nevelünk, s halunk meg egymás után sorban, mint más falubeli becsületes ember. Ha nem visznek el katonának, nem dobnak ki a frontra, ráadásul idegen országba, minden másként alakul. Nem leszek bűnöző, nem hal meg a fiam, nem veszik el tőlem a feleségemet... Amióta itthon vagyok, csak a bosszú vezetett.

- Nem féltél attól, hogy elfognak, bármennyire ügyesen is csinálod egyszer csak elkapnak?

- Ez is benne volt a pakliban. Gondoltam három évet kapok. Ez az, amiben tévedtem, más minden bejött. Leülöm, hazajövök a börtönből, és elviszem magammal Irént... - Majdnem felkiáltott. - Igen, igen, Irén megbocsátott volna nekem! Szeret, amit ő maga is elmondott nekem.

- Irénnek három gyereke van. Tehát nem lehattél ebben annyira biztos, amint elgondoltad.

A nagybeteg ember nem válaszolt. Kissé elfordította a fejét és hallgatott. A pap sem kérdezősködött tovább. Mély szomorúsága közben folytatta:

- Ha nehezen is..., ha megbánod a bűneidet, Isten talán megbocsát neked! Bánd meg tehát!

- Én nem gyónni akartam. Azért írtam a főtisztelendő úrnak, hogy mindent elmondhassak valakinek őszintén s úgy, amint történt. Ne vigyem a sírba, megkönnyebbüljek. A főtisztelendő úr által bocsánatot kérjek az egész falumtól. Hogy mindenki megértse: nem csak én vagyok bűnös. A sors, a szomorú sorsom, és azok, akik belelöktek ebbe a mocsokba.

Mélyet sóhajtott.

- Kész szerencse, hogy eljött a főtisztelendő úr! Nem kell a titkomat, sok más mindennel együtt magammal vinnem a síromba! - hörgögte. Szája szélén nyál csorgott, tüdeje sípolt, szemében a kétségbeesés fekete madara rakott fészket.

Az öreg pap félve, hogy elveszti az eszméletét, felemelte a kezét.

- Most pedig feloldozlak... - Nem folytathatta, a szíve és a torka egyszerre szorult össze, és hiába akarta egyetlen szó sem jött több a szájára. Helyette, ha nehezebbre esett is, mert nagyon nehezebbre esett, mindene, főleg tiszta erkölcsi érzéke tiltakozott ez ellen, mígnem lassan kiengedett szívének előbbi fagya, csendesesen imádkozni kezdett. Török István „elaludt”. Arcán szomorú mosoly ült. A pap büntudatnak vélte. A büntudat pedig mindig édesebb, még ha nem is látszik annak, mint a bűn öröme. Ettől kissé megnyugodott, mégis szokatlanul elnehezült léptekkel távozott. Nem az öregségtől, attól a kétségtől, amely a lelkét gyötörte mialatt kiment...

* * *

Török István még két hétig élt. Holttestét, saját kérésére hazahozták. A falusiak azonban nem egyeztek bele, hogy a temetőjükben hantolják el, ezért az öreg plébános közbejárására a szomszédos falu temető garádjába ásták el... Egyébként a ruhába vart 5000 pengő soha nem került elő...

Kerestem a sírt, de már csak egy gazzal benőtt hantot és egy törött keresztet találtam...

1983. évi jegyzeteim alapján.

Eddig megjelent könyveim

1. A seriff és bandája. Ifjúsági regény
2. A dinnyecsöszök. Ifjúsági regény
3. A halóri ház rejtélye. Regény
4. Pisztoly és kereszt. Regény
5. Végzetes nászút a kastélyban. Regény
6. Egy fiú, aki kétszer szökött meg. Ifjúsági regény
7. Színe s visszája. Regény
8. Az aktmodell. Elbeszélések
9. Vadonc, az árva gyerek. Ifjúsági regény
10. Kuláklistán. Regény
11. Az ördög szorításában. Regény
12. Megtisztulás. Regény
13. Négy halott egy kriptában. Regény
14. Gáspár abbé, a szamaras pap. Regény
15. Anekdoták, aforizmák...
16. Kutyasétáltatás. Ifjúsági regény
17. Miként a csillagok fényletek. Regény
18. A legyek pókhálóban halnak meg. Regény
19. Megrendítő történetek. Elbeszélések
20. Csip-csup történetek...
21. Számkivetettek. Regény
22. Néhány perces krimik, rövid történetek.
23. A negyedik áldozat. Két elbeszélés.
24. Gyuri bácsi mesél. Mesekönyv
25. Gyuri bácsi mesél. Csak mesélek, mesélek. Mesekönyv
26. Szelíd ember veszett tánca. Krimi
27. Hajsza a fekete diplomatatáskáért. Krimi
28. A hullarabló. Bűnügyi történet.